תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · נביאים

חומת אנך על שמואל א

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על שמואל א

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-שמואל-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 7
פרק ג 10
פרק ד 11
פרק ה 12
פרק ו 12
פרק ז 13
פרק ח 14
פרק ט 16
פרק י 17
פרק יא 18
פרק יב 20
פרק יג 22
פרק יד 24
פרק טו 26
פרק טז 31
פרק יז 34
פרק יח 40
פרק יט 42
פרק כ 44
פרק כא 47
פרק כב 49
פרק כג 50
פרק כד 52
פרק כה 55
פרק כו 59
פרק כז 60
פרק כח 61
פרק כט 62
פרק ל 63
פרק לא 64

פרק א

פסוק א

ויהי איש אחד. אפשר לרמוז דר"ת גימטריא ח' רומז למלכות מדה שמינית. וס"ת שדי רומז ליסוד כי כל עסקו היה ליחד קבה"ו בכל עניניו כמ"ש וכל מעשיך יהיו לש"ם שמי"ם:

מן הרמתים צופים. אמרו רז"ל פ"ק דמגילה ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל. ולפי מ"ש רבינו האר"י ז"ל דקודם שמואל הע"ה לא היה בחינת נביא אלא רואה א"ש בדקדוק מה שנקראו צופים שהם רואים. ויש להבין מאי דדריש מן הרמתים ממאתים צופים דנהי דדריש רמתים כאלו כתיב מאתים אבל הרי כתיב רמתים והוי ר' מאתים שהם ארבע מאות. ואפשר לומר דרך דרש במה שפירשתי אני בעניי בפרשת פקודי דכתיב ויקם משה את המשכן וכו' כאשר ציוה ה' את משה ויקח ויתן את העדות וכו' כאשר ציוה ה' את משה. וכיוצא בזה שם כתובים אחרים ובמקומות אחרים וצריך להבין דבגויה דמשה משתעי קרא והול"ל כאשר ציוהו ה' ומה ת"ל כאשר ציוה ה' את משה כאלו כבר ציוה לאחר והא הוא עצמו המצווה והמקיים. אמנם אפשר דהנה השם הוא הנשמה כמ"ש הרמ"ז והר"ם די לונזאנו ז"ל והנה כביכול היה מדבר בשמים עם הנשמה שהיה שם משה העיקרי. איברא דלגדולת משה רע"ה כביכול היה מדבר עם משה התחתון שהוא הגוף דגוף של משה כמו נשמה. ואפשר זה רמז בשגם הוא בשר ואמרו בזהר הקדוש בשגם זה משה. והכי סליק חשבן בשגם משה ורמז משה הוא בשר ר"ל אף בשרו הוא משה נשמה. ואפשר ז"ש ויקרא אל משה וידבר ה' אליו פירוש ויקרא אל משה הנשמה אשר בשמים ואח"כ וידבר אליו כביכול לגוף התחתון. אמור מעתה זה רמז ויקם משה ויקח הגוף התחתון כאשר ציוה ה' את משה היא הנשמה אשר בשמים וכיוצא אתה תבא"ר בשאר פסוקים כיוצא בזה. וזהו מענותנותו של משה שיובן מזה שלא דיבר עם הגוף התחתון אלא ויעש ויקח הגוף כאשר ציוה ה' את משה הנשמה אשר בשמים. וכיוצא אפשר דהוא בשאר נביאים כי ידבר ה' בשמים לנשמה הנקראת שם הנביא ומשם יושפע על הגוף ואפשר ז"ש ודברתי על הנביאים ודברתי אל הנביאים או ודברתי לנביאים אינו אומר אלא על הנביאים פירוש לנשמתם ואנכי חזון הרבתי דיושפע לגופם הם הנביאים האומרים לעם. אמור מעתה זה רמז רמתים ר' שהיא מאתים רמז לנשמתם אשר בשמים והיא נעלמת וכן רמז באות ר' בהעלם. ואח"כ מאתים בפשיטות בגלוי גופם קדושים אשר בארץ המה בעולם הזה. מתים חסר אלף רומז שהעיקר הוא

למעלה נשמתם העליונה והיא פלא אותיות אלף. ועל דרך זה אפשר לרמוז דהיינו דכתיב ויהי איש אחד איש רומז על גופו שהיה צדיק אחד אחוז בנשמתו העליונה אשר בשמים: **ושמו אלקנה**. גימטריא קפ"ד עם הכולל כי שרשו מיסוד אבא חנ"ה גימטריא ס"ג אשתו בסוד אימא עכ"ל מהר"ם פאפירש ז"ל במאורי אור. ואפשר לרמוז כי ר"ת ירוחם אליהו תחו צוף גימטריא אשר שרומז לאימא. הנה כי כן אלקנה רמז יסוד אבא ור"ת ירוחם וכו' אשר רמז לאימא להשפיע לשם בן שהיא מלכות ליחד הדודים וכתוב ד' פעמים בן בסוד ד' ראשי שנים וא"ש אהי"ב:

פסוק ג

להשתחות ולזבוח. במדרש ר' אלעא בשם ר' יצחק שקולה תפלה כנגד קרבנות ורבנן אמרי חביבה תפלה יותר מכל הקרבנות דכתיב להשתחות ואח"כ לזבוח. ואפשר דר' יצחק סבר דתדיר ומקודש שוים כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ט דתמידין ותפלה תדיר וקרבנות מקודש והם שוים ורבנן סברי כרבינו עובדיה ז"ל פ"י דזבחים דתדיר קודם ולכן סברי תפלה יותר מהקרבנות:

פסוק ד

ונתן לפנינה אשתו וכו' ולחנה יתן וכו'. יש לדקדק דגבי פנינה כתיב ונתן ולחנה יתן. ועוד דלפנינה כתיב אשתו. ולחנה אשר אהב לא כתיב אשתו. ואפשר דכתיב פננה והוא גימטריא אלקנה עם הכולל ובדיק בשמה שהוא כמספר שמו וסבר שהיא אשתו לבנים וכן הות לה. ועם כל זה לא הי"ל אהבה עמה רק לצורך הבנים. וכשהיה נותן לה הי"ל למשא כבד ומה"ר ימהרנ"ה ולזה כתיב ונתן כאלו כבר השליך המשא וזה גם כן היה מוכרח שהיא [אשתו] ולכל בניה ובנותיה שהיא אם הבנים. ולחנה יתן מצד עצמותה והיה מתאוה לתת לה ובחשק דיתן פעם אחרת. ודברים שבלב הראה בפועל כי יתן מנה אחת אפים כי את חנה אהב מעצמותה ונפשה כי חנה גימטריא ס"ג בסוד אימא ה' עילאה וכעסתה צרתה כי שמה כמספר אלקנה והיא אשתו. גם כעס שהראיה כי אין לה בן:

פסוק ח

חנה למה תבכי וכו'. אפשר דהכונה חנה הלא שמך הטוב מורה על שלמות נפשך החשובה כי חנה גימטריא ס"ג אימא עילאה. למה תבכי הלא אין האשה מצווה על פו"ר. ולמה לא תאכלי כי דרך טבע הבכיה ומיעוט אכילה הם לעצור הלידה. ולמה ירע לבבך שכולל יצה"ט ויצה"ר ואין ביטול יצה"ר אלא בתורה ואם היה ליך בנים את מגדלתן לתורה ומועיל ליצר הרע ועתה יש ליך פחד מהיצה"ר וז"ש למה ירע לבב"ך. הלא אנכי

טוב אין טוב אלא תורה ואני עוסק בתורה ונשי ת"ח מי לא פלגן עם בעליהן וא"כ מה שאני עוסק בתורה והחצ"י ממך והלאה יועיל לבטל יצה"ר דתורה אגוני מגנא ואצולי מצלא והיה לבב"ך שלם:

פסוק יא

אם ראה תראה. רבינו האר"י זצ"ל בשער הפסוקים האריך ואביא דבריו ז"ל בקצור וזהת"ד יש להבין למה רז"ל קראו לשמואל רבן של נביאים ולמה מ' שנה קודם הולדו בת קול מכריז עתיד לילד צדיק בעולם ושמואל שמו ומאי רבותא דחנה דאמרה אם ראה תראה אם ראה מוטב ואם לאו אלך ואסתתר וכו' ומהו דכתיב לפנים יקרא הנביא רואה וכתיב כי נאמן שמואל לנביא ויובן במ"ש בסבא ויגע ירכו דמתמן אתפגים נצח ולא הוה נביא דמתמן אתנבי עד דאתא שמואל וכתיב וגם נצח ישראל לא ישקר ולסיבת פגם הנצח דמתמן נביאים לא היו יכולים לראות נבואתם בשלימות ונקרא רואה ושמואל תקן פגם הנצח ונקרא נביא כי על ידו נתקן הירך ולכן נקרא רבן של נביאים דמכחו נתנבאו כלם ולכן ב"ק מכריז על לידתו כי כל העולם מצפים להתקן על ידו. וז"ש חנה אם ראה תראה כי כשתקן שמואל הנצח ניתן אל הנחש ירך סוטה תמורת ירך יעקב וז"ש חנה תן לי שמואל שיחטוף ירך יעקב מהסט"א ואז ישאר לסט"א ירך סוטה ואם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתתר ובהיותי טהורה אחטוף גם ירך סוטה מהסט"א ועי"כ יקטרג על ישראל ע"ש באורך. ועל פי דברי הרב ז"ל א"ש מה שאמרה חנה ה' צבאות אם ראה תראה ואמרו פרק אין עומדין מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאת חנה וכו' וצריך להבין מה ראתה חנה לזה ועפ"י דברי הרב ז"ל יכון מאד דשמעה דברי הבת קול שעתיד לילד צדיק וכו' דמתקן הירך ואז יכולים להתנבאת מהנצח וידוע דשם צבאות רומז לנצח הוד ומשם יניקת הנביאים וז"ש ה' צבאות דרוצה לזכות לבן הזה שמתקן הירך והוא בחינת צבאות שמשם נבואת הנביאים:

ונתת לאמתך זרע אנשים. אפשר אנשים ר"ת איש שמתקן נצח יצא ממני. ולפי מ"ש רז"ל איש שמושח שני אנשים א"ל במ"ש רבינו האר"י ז"ל שפגם הירך נתחזק במה שהשבטים השתחוו לעשו ושאול שבא מבנימין שלא השתחוה לעשו אם היה הורג זכר עמלק נתקן וכשלא קיים נפגם ומשו"ה צעק שמואל כל הלילה שלא יחזור לקלקולו ובשרו ה' דדוד המלך עליו השלום על ידי זמירותיו יוסיף ויתקן הנצח כמש"ה נעימות בימינך נצח וכ"כ מהר"א גאלנטי ז"ל בספר קול בוכים וזהת"ד ע"ש באורך ובזה אפשר ליתן טעם לנדר חנה ונתתיו לה' כל ימי חייו אמנם אפשר דידעה בנבואה דשאול יהיה סיבה לפגום הירך לזה נדרה להוסיף כח קדוש בשמואל שבזכותו לא יחזור הפגם כראשונה. וז"ש

לאמתך זרע אנשים שמושח שאול ודוד דאע"ג דשאול יקלקל יצמיח קרן לדוד שיתקן וביני ביני יהיה כח ביד שמואל להעמיד מקום הנבואה וז"ש ונתתיו לה' ומורה לא יעלה על ראשו שיחזור לכמות שהיה ומיניה ומדוד יושלם ויתוקן הדבר:

פסוק טו

ותען חנה ותאמר לא אדוני. אפשר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל בספר הגלגולים דחבר הקני היה גלגול רחב ויעל אשתו נתעלית והיתה נשמת עלי הכהן וחנה היתה רחב כמ"ש רחב פי על אויבי ע"ש באורך וז"ש לא אדוני אין אתה אדוני כלומר אדרבא אני אדונך שאנכי חבר ואתה יעל וא"כ אני אדונך דבגלגול אחר אני הייתי הבעל וז"ש אשה קשת רוח אנכי לרמוז לרחב כמ"ש הרב ז"ל:

פסוק כ

ותקרא שמו שמואל כי מה' שאלתיו. לכאורה הי"ל לקרותו שאול. ואפשר במ"ש רז"ל דבת קול מכרזת עתיד צדיק א' לילד ושמו שמואל. וכל הנשים היו משימות שם בניהן שמואל וכשנולד שמואל בן חנה פסק הבת קול. ואפשר דחנה שאלה דשמואל זה של הבת קול יצא ממנה וז"ש ותקרא שמו שמואל כי מה' שאלתיו לשמואל דמכרזי עליה והיינו דקראתו שמואל:

פסוק כח

וגם אנכי השאלתיהו לה'. אלקנה הסכים בפה מלא והדירו בנזיר וכה אמר עשי הטוב בעיניך וכ"כ הרב מהר"י חאגיז ז"ל בעץ חיים סוף נזיר. ונסתפק הרב משנה למלך ז"ל פ"ב דנזירות אם הבן יכול לישאל על מה שהדירו אביו בנזיר ופשיט דאינו יכול לישאל וז"ש וגם אנכי מלבד אלקנה בעלי גם אנכי השאלתיהו. וכי תימא יכול הוא לישאל על מה שהדרנוהו לז"א כל הימים אשר היה הוא שאול לה' שאינו יכול להשאל:

פרק ב

פסוק א

עלץ לבי בה'. אפשר דהכונה אע"ג דשמחתי שהיה לי בן עיקר שמחתי בה' שנתקן הירך של יעקב ונפתח סתום להתנבאת מן הנצח ובני שמואל יתקן הנצח והגם דשאול יקלקל רמה קרני דוד שנמשח בקרן שע"י יתקן כמש"ל:

רחב פי. שהשאלתיהו לה' כדי שיהיה בו תוספת קדושה על אויבי נגד הסט"א אויבים ממש כי שמחתי בישועתך ונעימות בימינך נצח:

פסוק ג

אל תרבו תדברו גבוהה וכו'. אפשר בחקירת הרמב"ם ז"ל אם ידיעתו מכרחת וכו' ומסיק דודאי יודע הכל ואין ידיעתו כידיעתנו ופירש הרמב"ם ז"ל דזה כונת המשנה הכל צפוי כי לפניו נגלו תעלומות. ועם כל זה הרשות נתונה ואין ידיעתו מכרחת אלא הרשות נתונה ובטוב העולם נדון ויש שכר ועונש כי האדם בחירי והכל לפי רוב המעשה שאם נתן לצדקה דרך משל מאה כסף בפעם אחת הוא נחשב מצוה אחת ואם בק' פעמים הם מאה מצות וזהו שאמר והכל לפי רוב המעשה עכ"ד הרמב"ם ז"ל בפירושו. ואפשר דז"ש אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה כי ה' יודע עתידות ולפניו נגלו תעלומות ועל ידי זה יצא עתק מפיכם דאיך יש שכר ועונש שידיעתו מכרחת. הלא תדעו כי אל דעות ה' ואין ידיעתו כידיעתנו והאמת שהוא יודע הכל ודאי ואין ידיעתו מכרחת ובטוב העולם נדון ולו נתכנו עלילות נמנו המעשים כדתנן והכל לפי רוב המעשה ונמנו המעשים. ואחר זמן ראיתי להרב כלי יקר ז"ל שכתב משם הרב מהר"י בי רב ז"ל שפירש פסוקים אלו ע"ד שפירשתי בעניותי בחקירת הרמב"ם קצת באופן אחר עלץ לבי שכיונתי קצת לדעת גדול. א"נ במ"ש שלא להרבות בשבחיו של מקום כההוא דאמר האמיץ העזוז וכו' וא"ל סיימתינהו לשבחי דמארך וז"ש אל תרבו תדברו גבוהה בשבחיו של מקום כי במקום שבח ח"ו יצא עתק מפיכם כאלו סיימתם שבחו וקצת מזה ראיתי במפרשים כי אל דעות ה' ואין הפה גומר שבחיו אמנם כתבו הפוסקים דלספר הנסים זה מותר להרבות וז"ש ולו נתכנו עלילות כלומר הגם שאסור לספר שבחיו יכול למנות המעשים של הנסים בדקדוק ובריבוי. וכי תימא הרי קשת גבורים חתים ותרגם יונתן על מלכות יון אתנביאת ואמרת קשתא דגיבראי יתברון ודבית חשמונאי דהוו חלשין יתעבדון להון נסים וגבורן. ויש לשאול בפורים נעשו כל כך ענינים מגילה מנות ומתנות וכיוצא. ובחנוכה לא חזינא כהאי סימנא. והתשובה רמז ומובלעת גם כן במ"ש ונכשלים אזרו חיל והענין כמ"ש הרב מהר"י ז"ל ביערות דבש שבתחילה הי"ל לישראל איזה צד מחשבות כי כל הנעשה היינו מצד הככבים ומזלות ולא יש השגחה ח"ו ולזה הקב"ה היה עושה להם נסים מופלאים והיו רואים שהכל בהשגחה ואח"כ חוזרים למחשבות ההם עד זמן מרדכי ואסתר שראו השגחה פרטית וחזרו וקבלו התורה ברצון ואהבה ואינם צריכים עוד להראות שיש השגחה וכיוצא שכבר הם מאמינים בכל זהת"ד. וז"ש הגם שאמרתי ולו נתכנו עלילות שמותר לספר במעשה נסים לא יקשה דקשת גבורים חתים הם היונים ואמאי לא נתקנה מגילה לז"א ונכשלים שהיו ישראל כבר אזרו חיל היא התורה והיו שלמים באמונה

ממעשה המן ומרדכי ואסתר אשר לזה רמז שבעים בלחם כמו שתרגם וקבלו התורה ברצון וזה מספיק עד עקרה ילדה שבעה דירושלם תתמלי מגלותהא כמו שתרגם יונתן:

פסוק ו

ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. אפשר דרמז סוד הגלגול דזמנין דתכף שנקבר מחזירו בגלגול כמ"ש בזהר הקדוש וז"ש ממית ומחיה ואמר ה' מדת רחמים להשלים נפשו אז יתענג על ה' וכן גלגול גימטריא חסד וה' ממית ואח"כ מחיה ומביאו בגלגול ולפעמים הוא תכף מוריד שאול לקבר ויעל בגלגול. ורז"ל אמרו דהתנבאה על קרח מוריד שאול ויעל ואמרו רז"ל דבזכות שמואל יעלה ואפשר לרמוז כי תיבות מוריד שאול ויעל הם צירוף תיבות ירדו ושמואל יעל:

פסוק יא

והנער היה משרת את ה' את פני עלי הכהן. אפשר דהכונה דהיה מכוין לקיים את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח וכשהיה לפני עלי במורא וכבוד היה מכוין לקיים את ה' אלהיך תירא שציונו לירא מהת"ח וז"ש משרת את ה' שכונתו לקיים מש"ה את ה"א תירא בהיותו את פני עלי הכהן. א"נ שהגם שהיה לפני עלי הכהן היה דבק בו יתברך וכמש"ה שויתי ה' לנגדי תמיד וז"ש משרת את ה' דבק בשכינה שרומז את ה' הגם שהיה לפני עלי הכהן כל מעייניו ומצפוניו שהוא משרת את ה' ודבק בשכינה. א"נ אפשר היה משרת את ה' מיירי כלפי שרש נשמתו אשר בשמים ומשם בא שפע שהיה משרת את פני עלי הכהן. א"נ אפשר במ"ש הרואה פני דוד זוכר תלמודו. וכתב רבינו האר"י ז"ל דיצייר דמות רבו ויבין ההלכה ונראה הטעם דהשכינה שורה בפני דוד הע"ה ותורה שבע"פ נגד השכינה ולכך זוכר תלמודו. וכן יצייר תמונת רבו כי היתה השכינה שורה בפניו ואהני להבין תורה שבע"פ וז"ש משרת את ה' שלומד בתורה לעשות רצון ה' ותמיד היה מסתכל את פנ"י עלי שהשכינה שורה בפניו. אי נמי משרת את ה' את פני ר"ת גימטריא ענוה עם הכולל ובזה היה מרכבה לשכינה כמ"ש אני את דכא ובענוה היה את פני עלי הכהן כדי להבין התורה ולכוין לאמיתה כמ"ש דהלכה כבית הלל מפני שהיו ענותנין וכתב מרן בכללי הגמרא דבזכות הענוה היו מכוונים אל האמת ויומתק יותר עד"ה דתורה לשמה הוא להמשיך ללאה והיא נקראת ענוה. וה"נ שמואל בענוה היה לומד עם רבו עלי לשמה כדי לכוין אל האמת:

פסוק יב

ובני עלי בני בליעל לא ידעו את ה'. אפשר דרך הלציי דשם עלי מורה מעלה והוא אותיות יעל שעלה עליו עול ה' ותורתו. ובניו אזלי בתר איפכא בל יעל שלא רצו בעול

ולא ידעו את ה'. וזה התימה בני עלי שמורה היותו נושא בעול. בניו פרקו עול והם בני בליעל. ומשפט הכהנים לא די להם לעבור עבירה זו לפעמים אלא עוד יוסיפו סרה לעשות הדבר חק ומשפט ומרעה אל רעה יצאו בתחילה לקחת כרצונם בשר מבושל ואח"ך חי׳:

פסוק כד

מעבירים עם ה'. הרב כלי יקר ז"ל האריך בסוגית שבת דף נ"ד ורש"י והתוספות ואני בעניי כתבתי בזה ועל הרב כלי יקר בקונטרס פתח עינים שם בשבת בס"ד:

פסוק כו

והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' גם עם אנשים. אפשר לומר במשז"ל בברכות דף ל"א דא"ל עלי דהיה מורה הלכה בפני רבו ולאפוקי זה כתיב האי קרא דהמורה הלכה בפני רבו מורידין אותו מגדולתו כמ"ש בעירובין דף ס"ג ואילו שמואל הולך וגדל. ועוד וטוב הפך מורה הלכה בפני רבו שנקרא חוטא כמ"ש שם בעירובין לז"א וטוב שהוא צדיק כמש"ה אמרו צדיק כי טוב. גם עם ה' דאם היה איזה ענין לאפרושי מאיסורא היה מורה דשרי כמ"ש שם. גם עם אנשים גדולי הדור שיש להם דין רבו מובהק כמו שאמרו התוספות לא היה מורה לפניהם:

פרק ג

פסוק ו

ויאמר לא קראתי בני שוב שכב. פירוש דכשהיה עלי קורא לשמואל מתוך חיבתו היה אומר שמואל בני שהוא תלמידו וחביב עליו. וז"ש לו לא קראתי בני כלומר לא הי"ל להסתפק אם אני קראתי שהרי לא אמרתי לך בני שמואל ולכן הוא דמיון מתוך חבלי שינה וז"ש לא קראתי בני. מפרשים:

פסוק יג

והגדתי לו כי שופט וכו'. הכונה להוכיח לעלי על אשר לא התפעל מדבר איש האלהים אשר בא אליו וז"ש והגדתי כי שופט וכו' בעון אשר מקללים לעצמם כי מעשיהם גרמה להם קללה והוא עלי לא חלי ולא מרגיש ולא כיהה בם ולא נער בהם ולזה נשבעתי לבית עלי וכו' זהת"ד הרב כלי יקר ז"ל בשם מהרי"א ז"ל:

פסוק יח

ה' הוא הטוב בעיניו יעשה. שמעתי משם הרב הגדול מהר"א יצחקי ז"ל שכונת עלי לומר לו שדבר זה הוא רחמים דאמר לשמואל אם יכופר בזבח ומנחה אבל בתורה וג"ח

מתכפר כמו שאמרו רז"ל וזהו רחמים שבנבואת אביך היה הכל קשה וז"ש ה' הוא מדת רחמים:

פסוק יט

וה' היה עמו ולא הפיל מכל דבריו ארצה. אפשר לרמוז וה' שהוא הוא ובית דינו היה עמו והגם דכשמתקיימת מקצת הנבואה שהם דברי הנביא לטובה סגי ולית בה משום הכזבת הנביא כמ"ש הרא"ם ז"ל פרשת וישלח. בשמואל מגיד הכתוב שלא הפיל מכל דבריו ארצה כלל:

פסוק כ

כי נאמן שמואל לנביא לה'. אפשר דהכירו וידעו כל ישראל כי נתקן פגם הירך ועתה יש בחינת נביא אשר עד עתה לא היה כי אם בחינת רואה ועתה נאמן שמואל לנביא כמו שיצא הבת קול שעתיד צדיק להולד ושמואל שמו שהוא יחזיר הנבואה וזהו כי נאמן שמוא"ל לנביא. ואפשר לרמוז כי נאמן גימטריא הוי"ה אדנ"י שהם זו"ן ון' רמז לן' שערי בינה ויהיה יחוד גמור שהיה מכוין תמיד ויעתר לו ה' בזכות אברהם יצחק יעקב שס"ת גימטריא נאמן עם הכולל:

פרק ד

פסוק ח

האלהים האדירים האלה אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר. אמרו רז"ל כשרים שבהם אמרו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה והרשעים שבהם אמרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה כל מכות שהי"ל על מצרים הביאם ואין לו עוד מכות עכ"ד ז"ל והביאם רש"י ז"ל. ועל פי דבריהם יש לומר בסגנון אחר דהרשעים אמרו שכל מכות של מצרים גרם פרעה שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו וכיוצא שלמה לא שלח לו דורון וכו' אבל אם היה מדבר כהוגן לא הכהו במכות לו ולעמו. וז"ש המכים את מצרים בכל מכה במדבר פירוש בשביל דבורו של פרעה ולכן התחזקו שלא תדברו מילין לצד עילאה כלל והיו לאנשים פלשתים כמי שלוחם עם אנשים דוקא:

פסוק יח

כהזכירו את ארון האלהים ויפול מעל הכסא. כתב רבינו האר"י זצ"ל כי אהרן גלגול הרן לתקן אדה"ר שעבד ע"ז ובא בגלגול אהרן והיה צריך אהרן ליהרג כשא"ל הערב רב לעשות העגל והי"ל למסור עצמו למיתה והוא ראה חור שהרגוהו ואדם הראשון בא בנחור ונחור בחור וסבר שזה יספיק ואהרן נתגלגל בעלי לכן ותשבר מפרקתו ויפול מן

הכסא שעל ע"ז חייב סקילה זהת"ד ולרמוז זה היה כשהזכירו הארון שהיה בזה תקון אהרן:

פסוק יט

כי נהפכו עליה צירים. פירשו המפרשים ששמעה אל הלקח הארון ואל מות חמיה ואישה וכך אמרו לה לפי דעתם שיותר קשה לה מות חמיה והקשה מאד מות אישה. והי"ל צער שחשדוה דלגבי דידה הקל קל ארון ואחר זה הקשה מות חמיה והיותר חמור אישה וז"ש נהפכו עליה הצרות שהיותר קשה אל הלקח ארון וכן בעת פטירתה אמרה גלה כבוד אל הלקח שזהו עיקר הצרה:

פרק ה

פסוק ג

וישכימו אשדודים ממחרת וכו'. ידוע דכחות הסט"א הם בלילה ולכן בעת ממשלתם בלילה נפל וישכימו בבקר והנה דגון נפל שנפל בלילה. מפרשים:

פסוק ד

וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות אל המפתן. להורות להם כי דגון אין לו לא מחשבה ולא דבור ולא מעשה כי על כן הראש שבו המוח והמחשבה וכפות הידים שבהם המעשה כרותות אל מפתן הפתח רמז לפה ששם הדבור שלשתן רחוקות מדגון. מפרשים. ואפשר שרמז ראש כרות שדגון ראשם כרות וכפות ידיו רמז לעובדים אותו ולוקחים אותו ומכבדים אותו כרותות. אל מפתן הבית שבית האליל טמא כע"ז עצמה כמ"ש הרמב"ם ז"ל:

פסוק ו

ויך אותם בטחורים. לפי שטעו לומר שכחם ועוצם ידם עשתה זאת הוכו בטחורים שנדמו לנשים בהיותם כואבים ויוצא הדם כי דרך נשים להם. וז"ש הכתוב ויך צריו אחור חרפת עולם נתן למו. מפרשים:

פרק ו

פסוק א

ויהי ארון ה' בשדה פלשתים שבעה חדשים. אמרו רז"ל בב"ר כנגד שבעה כבשות שנתן אברהם אע"ה לאבימלך:

פסוק ט

אם דרך גבולו יעלה בית שמש וכו'. לכל מי שיש בו שכל אפילו מעט הוא ידע שהוא עשה הכל שבכל מקום שהיו שולחים אותו היתה המכה רבה והלא מראש יגון דגון יוכיח. רק כונת הכהנים והקוסמים הגם שהם יודעים ודאי בלי ספק. מ"מ ידברו לכל המון העם שיש טפשים וגם אדוקים בע"ז וכסיל לא יבין את זאת לכן אמרו שיעשו נסיון ויראו אם דרך גבולו וכו'. מפרשים:

פסוק יב

וישרנה הפרות וכו' הלוך וגעו. בע"ז דף כ"ד שהיו אומרים שירה. והקשה הריטב"א ז"ל בחידושיו שם דאמאי לא מנו בעשרה דברים מה שהפרות אמרו בנשאם הארון. ותירץ שכבר הזכירו פי האתון שנזכר בפירוש בתורה והוא לכל כיוצא עכ"ד. ואפשר עוד לומר דהא דהפרות אמרו שירה היינו מכח הארון שעליהם ולא דמיא לאינך ומשו"ה לא נשנית. ויתקרב לזה דלמ"ד השירה שהיו אומרים הוא רני רני השיטה וכו' שרמוזים שם חמשה חומשי התורה כמו שנבאר כלומר שמכח הארון הם משוררות. ומשמיא מיהב יהבי להן כח הדברי שארון רומז למלכות ודיבור רומז למלכות ומה שהתורה ה' חומשים רמז לה' כמ"ש בעניותנו במ"א. והכל בהשגחה ורמזים וסודות הגם שלא נודע. מן השמים בא הכל בדקדוק עצום פרט וכלל. ועתה נרמוז בקצרה רני רני השיטה כנגד ספר בראשית דיעקב אע"ה הלך למצרים והוליך עצי שיטים כמשז"ל. התנופפי ברב הדרך נגד ספר שמות ששם נתינת התורה. המחושקה ברקמי זהב כנגד ספר ויקרא ששם הקרבנות להיות דבוקים ומחושקים בו יתברך. המהוללה כדביר ארמון כנגד ספר במדבר ששם ויהי בנסוע הארון שהוא ספר גדול בשמים כמ"ש במקום אחר. המפוארה בעדי עדיים נגד ספר משנה תורה שנשנו המצות בערבות וזהו בעדי עדיים ודו"ק כי קצרתי:

פרק ז

פסוק ג

אם בכל לבבכם וכו' הסירו אלהי הנכר וכו'. וזהו סור מרע והיכנו לבבכם חרטה ותשובה ועבדוהו כנגד ועשה טוב. לבדו גימטריא מ"ב כי כל הנסים נעשים ע"י שם מ"ב ויצל אתכם וכו':

פסוק ו

וישאבו מים וישפכו לפני ה'. אמרו בירושלמי פרק סדר תעניות וכי מים שפכו אלא שפכו לבם אפשר דהכונה דקשיא ליה דהול"ל וישאבו מים וירחצו ואז הוה ניחא דשאבו

מים לרחוץ פניהם וידיהם להוסיף נקיות. אבל השתא דכתיב וישאבו וישפכו נראה דשאבו לשפוך ולזה קשה וכי מים שפכו. אלא הפירוש וישאבו מים דברי תורה מים חיים וישפכו כל מה שהיה בלבם מדברי העולם וליצנות דאמרו רז"ל שנכנסה טיפה של ליצנות ויוצאה כנגדה מדברי תורה כמ"ש במדרש חזית פסוק לריח שמניך ובשוחר טוב וזהו שפכו לבם. א"נ מ"ש בירושלמי שפכו לבם הפשוט הוא כמו שתרגם יונתן ושפיכו לבהון בתיובתא כמיא והוא על דרך ואשפוך את נפשי לפני ה':

פסוק יב

ויקח שמואל אבן אחת. אפשר על שם הכתוב משם רועה אבן ישראל. אבן גימטריא שם ב"ן עם הכולל שרומז לשכינה. ויקרא שמה אבן העזר. כי ההנהגה על ידי השכינה ברצון הקב"ה וזהו שאמר עד הנה עזרנו ה' שם הוי"ה [ואפשר לרמוז עד רומז לת"ת הנה גימטריא ס' רמז לו"ק. עזר ו' מלכות נ' רמז לנ' שערי בינה וא"ש ההי"ב]:

פסוק טו

וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו. שמעתי כ"ל גימטריא חמשים והוא חי נ"ב שנים ובן שני שנים בא אצל עלי והתחיל להורות א"כ ן' שנה כמספר כ"ל היה נטפל ומתעסק עם ישראל:

פרק ח

פסוק א

ויהי כאשר זקן שמואל. אמרו בתעניות דף ה' א"ל רב נחמן לרב יצחק מאי דכתיב ויהי כאשר זקן שמואל ומי סיב כולי האי והא בר נ"ב שנין הוה אר"י זקנה קפצה עליו וכו' מרננו אבתריה וכו' וצריך ביאור מאי דקאמר אי שכיב אדזוטר מרננו אבתריה אטו אחר שמואל מצו לרנן הא כתיב כי נאמן שמואל. ותו מה הרויח דזקנה קפצה עליו וכי זקנים שבדור לא ידעי זמן הורתו ולידתו וכמה מאות אנשי ישראל יודעים היו כי רך בשנים הוא. ופירש הרב הגדול מורינו הרב מהר"ר יצחק הכהן זלה"ה במאי דפירשו כת הקודמין בכפל הכתוב בגזרת עלי לא יהיה זקן בביתו וכל מרבית ביתו ימותו אנשים דתרתי למה ליה ופירשו דשתי גזרות הם אחת שימותו בקוצר שנים. וזאת שנית דלא יזכו לשער לבן דזמנין גם רך בשנים שער"א דגופא יפה כלבנ"ה וזקנו לבנה והרואה אומר כי זקן הוא וזו גזרה אחרת בל יראה יצא לב"ן החוצה ולב"ן איננו. פן יאמר האומר איכא סבי בבית עלי ויהיו ניכרים כי מתו בחורים כלם שחורי ראש. והנה עלי אמר לשמואל כה יעשה לך אלהים אם תכחד ואי שכיב שמואל אדזוטר יחדיו ירננ"ו דכיחד איזה דבר מנבואתו ולא

אמרה לעלי ונתקיימה קללת עלי כה יעשה לך אלהים אמטו להכי נח נפשיה אדזוטר כאשר נגזר על בית עלי לכן קפצה עליו זקנה וגם את הזקן הפך לבן. איכו השתא אל תבא רנן"ה בו דהגזרה היתה אפילו דמות צורות לבנו"ת ושער לבן בל יראה ע"כ דבריו ז"ל. ואפשר לדקדק מ"ש במאמר הנזכר מאי דכתיב ויהיה כאשר זקן שמואל ומי סיב וכו' ורגילי בעלי הפרשי"ם לומר כי קאמר כהאי לישנא דחוץ מהקושיא המפורשת בדבריו תו איכא דקדוק אחר ולהכי קאמר מאי דכתיב. והכא במאי דקמן נאמר דחוץ מהקושיא דמפרש ומי סיב הוקשה לו לשון הכתוב ויהי כאשר זקן שמואל דהול"ל ויהי כי זקן. ותו ומי סיב. ובדברי ר' יוחנן נתישב דמ"ש ויהי כאשר זקן ר"ל דנראה לעין זקן וז"ש כאשר זקן דנראה כאלו זקן ואיננו כמ"ש הרב כלי יקר ז"ל וזה אפשר לומר לפי פשוטו אמנם אפשר לישב הדק הטב בלכתך בדרך הרב מהר"י הכהן ז"ל האמור דהול"ל ושמואל זקן וישם את בניו שופטים כי ארחיה דקרא דכתיב ואברהם זקן בא בימים וה' ברך וכו' והכי נמי כתיב והמלך דוד זקן וכו' והוה משמע שפיר דמחמת זקנתו שם בניו שופטים. לזה מייתי דברי ר' יוחנן דקפצה עליו זקנה כי היכי דלא ירננו אחריו דכיחד איזה דבר לעלי ובהכי א"ש לישנא דקרא דשמואל הע"ה בההוא פחדא הוה יתיב דשמא קללת עלי תתקיים בו שבניו לא יהיו ראוים דקללת חכם אפילו על תנאי אפשר שתבא. משום הכי לא היה מחנך בניו בשום שירות צבור שמא יקלקלו כבני עלי. אמנם כאשר ראה דכי היכי דלא ירננו אחריו שכיחד לעלי קפצה עליו זקנה שידעו הכל שלא נתקיימה בו קללת עלי אז בכח זה שם את בניו שופטים וזהו קשר הכתוב בעצם ויהי כאשר זקן פירוש שנראה כזקן וקפצה עליו זקנה להורות דלא נתקיימה בו קללת עלי אז שם בניו שופטים. ובהכי ניחא מ"ש בשבת דף נ"ו אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה שנאמר ויהי כי זקן שמואל ולא הלכו בניו בדרכיו בדרכיו הוא דלא הלכו וכו' ודקדק הרב כלי יקר ז"ל דאמאי מייתי קרא דויהי כאשר זקן שמואל ולא הילל אלא קרא דולא הלכו ופירש לפי דרכו ע"ש אמנם על פי האמור ניחא דשפיר אצטריך לר"ש בר נחמני ליסוד דרשתו לאתויי קרא ויהי כאשר זקן שמואל דבלאו האי קרא היה מקום לבע"ד לחלוק דקללת עלי נתקיימה בשמואל וכמ"ש במכות דקללת חכם וכו' וכשם דבני עלי חטאו בבזיון קדשים לכ"ע וגם רשב"ג מודה בזה כמ"ש רש"י והתוספות ואם כן נימא דגם בני שמואל חטאו לכן מייתי קרא ויהי כי זקן שמואל דעין רואה דהקב"ה רצה שקפצה עליו זקנה להורות דלא נתקיימה קללת עלי א"כ כל כמה דמצינן לומר דלא נתקיימה לגמרי אמרינן ואית לן למימר דלא חטאו ממש כבני עלי אלא שהרבו שכר וכו':

פסוק ג
ולא הלכו בניו בדרכו. כתיב. בדרכיו קרי. לרמוז דהם לא שינו אלא דרך אחד לדון בעריהם ולכך בדרכו כתיב אבל מזה באו לשנות כמה מעשים כמ"ש מהרש"א ז"ל ולכך בדרכיו קרי:

פסוק ה
שימה לנו מלך לשפטנו וכו'. יש מי שפירש שכונתם שהמלך יבחר שופטים שהם ידונו לישראל ואז תהיה להם אימת מלכות ולא יעשו עול. וחרה לשמואל שלא אמרו לו שהוא ימנה שופטים אחרים אנשי אמת שנאי בצע תחת בניו וה' השיבו לא אותך מאסו וכו' שהיל"ל שתמנה שופטים יראי שמים וידונו דין אמת מיראת ה' ולא כמו שאמרו שידונו מאימת המלך:

פרק ט

פסוק א
ויהי איש מבנימין וכו'. כלומר הגם דאירע ענין פלגש בגבעה שנתקיים מה שקראה אמו בן אוני. אבל זה איש צדיק שמתיחס למה שקראו יעקב אע"ה בנימין וקרי בנימין מלא בשני יודין ועוד שהיה צדיק בן צדיק וכתיב איש ימיני. אלא דבענין הפלגש לא היה בידו למחות. מפרשים:

פסוק ג
וקום לך וכו'. ניבא ולא ידע מה ניבא כי על ידי זה קימה תהיה לו שימשח אותו שמואל הע"ה למלך:

פסוק ד
ויעבור בהר אפרים וכו'. מגיד זריזותו לקיים מצות אביו שהלך בכמה עיירות לחפש חיפוש אחר חיפוש. מפרשים:

פסוק ה
פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו. הורה ענותנותו של שאול שהשוה עצמו לנערו ואמר ודאג לנו להודיענו שאינו מחשיב עצמו כמו אדון:

פסוק יט
אנכי הרואה. אמרו רז"ל דנענש משום שאמר אנכי הרואה ועל כן לא הכיר כשהלך למשוח לדוד מי הוא. ויש ללמוד מוסר גדול כי הנה כתב רבינו האר"י זצ"ל והבאתיו לעיל כי בחינת רואה הוא למטה ממדרגת נביא ושמואל תקן הירך וחזרה מדרגת

הנבואה וידעו כל ישראל כי נאמן שמואל לנביא. וא"כ מ"ש היש בזה הרואה הוא לפי שלא ידעו דעתה הוא בחינת נביא ולפי האמת רואה גרוע הרבה מנביא ושמואל שאמר אנכי הרואה גרע ממדרגתו שהוא למעלה מבחינת רואה שהוא נביא ועכ"ז נענש על שאמר אנכי הרואה. [ואפשר משום דשאול סבר דהוא המדרגה העליונה]. ומזה ילמוד האדם שלא להשתבח בידיעה אף באמת כ"ש במה שהוא שקר שודאי ידיעת חכמי הדור כלא חשיב לגבי הקדמונים זולתי השרידים אשר ה' קורא ודי בזה:

פרק י

פסוק ב

ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימין בצלצח וכו'. אפשר דרמז לו שזכה למלכות בזכות רחל אמנו עיקרה של בית בגבול בנימין שקפץ לים תחילה כמשז"ל בפסוק בנימין צעיר רודם רד ים:

בצלצח. רמז לזקנו שהדליק נרות במבואות האפילות וכו' ובזכות אלה זכה למלוכה ואח"כ אמר לו ונתנו לך שתי לחם ולקחת וכו' רמז לו זכותו שמסר עצמו וחטף שתי לוחות העדות מיד גלית כשנלקח הארון בפלשתים. ורמז זכיות אלו כסדרן בראשונה זכות רחל אע"ה ואח"כ זכות בנימין שהוא משבטו ואח"כ זכות זקנו ואח"ך זכות עצמו:

פסוק יא

מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנביאים. יש מי שפירש דודאי אבי קיש יש לו זכות שהיה מאיר לרבים אבל התימה למה קיש לא זכה לנבואה והיא נפלאת מה זה היה לבן קיש שאלו בשביל אבי קיש הי"ל לזכות קיש ולא בן קיש ולזה השיבו ומי אביהם וכי כל הנביאים בזכות אביהם ואפשר שהוא בזכות עצמם. וה"נ שאול הוא בזכות עצמו שחטף הלוחות מיד גלית ובכי האי גוונא שהוא יש לו זכות אפשר שנצטרף זכות זקנו שהאיר לרבים אבל זה לבד לא הספיק לקיש שיזכה לנבואה עכ"ד בתוספת נפך בס"ד:

פסוק טו

ויאמר דוד שאול הגידה נא לי מה אמר לכם שמואל וכו' ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל. יש מי שפירש כי דוד שאול ראה פני שאול צהובות והוא שמח ולכן שאל לו. והוא השיב כי שמח שנמצאו האתונות לכבוד אביו שלא יצטער אבל דבר המלוכה לא הגיד ולא יקשה איך שאול שקר בדבריו ומה גם לדודו אשר הוא כאביו לזה אמר אשר אמר שמואל כי שמואל אמר לו אשר לא יגיד עד יתפרסם הדבר בקרב כל ישראל עכ"ד ויש להשיב על דבריו חדא ששאול לא שקר כי הוא שאל מה הגיד

שמואל והשיב לו אמת שאמר ענין האתונות. ותו שהוליד מדעתו ששמואל ציוה אשר לא יגיד ולא נמצא כן ברז"ל ואדרבא רז"ל אמרו שהיה זה מענותנותו ומצניעותו. ולכן נראה דאפשר לפרש מ"ש אשר אמר שמואל כלומר ואת דבר המלוכה לא הגיד. ולא תימא שהיה לו איזה ספק בדבר לכך כתיב אשר אמר שמואל כי הוחזק לנביא אמת וידע כל ישראל כי נאמן שמואל וכל דבריו ע"פ ה'. ולא היה לו שום ספק אפילו בלי האותות שבאו בו ביום דתיסגי אשר אמר שמואל. ועם כל זה מענותנותו וצניעותו לא הגיד:

פרק יא

פסוק א

כרת לנו ברית וכו' בנקור לכם כל עין ימין וכו'. הנה כתוב בתורה לא תדרוש שלומם וטובתם ולכן כשאמרו ישראל כרות לנו ברית השיב להם בנקור וכו' שהיא התורה כמו שפירש רש"י ז"ל כלומר מאחר שכתוב בה לא תדרוש שלומם איך אכרות לכם ברית. אך אם תשרפו ח"ו התורה אז אכרות לכם ברית. מפרשים:

פסוק ו

ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו וכו'. אפשר דכיון דנצטער ונתקנא על כבוד התורה שהיא כנגד הרוח כנודע לכן מדה כנגד מדה ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו קרי בשמעו כתיב ופירשו ז"ל דר"ת כ"ב נגד אותיות התורה. וזהו את הדברים האלה ואמרו רז"ל בש"ר פרשת ויקהל ע"פ מי ברא אלה תולדות השמים והארץ וז"ש את הדברים דברי תורה האלה שהם קיום שמים וארץ. ויחר אפו מאד. ולכבוד התורה נתאמץ ועז התאזר:

פסוק ז

ויקח צמד בקר וכו'. מאשר לפניו כי בא למועד ביאת הבקר:

אחרי שאול ואחר שמואל וכו'. דהמלך מחוייב להראות גדולה משום שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ומשו"ה אמר אחרי שאול ואחר שמואל:

פסוק ח

ויפקדם בבזק. פירש רש"י ז"ל רבותנו אמרו בשברי חרסים לשון אחר בבזק באבנים שנטל מכל אחד אבן ומנאם כמו ויפקדם בטלאים שנטל מכל אחד טלה ומנאם וכו' לשון אחר בבזק שם מקום הנזכר בספר שופטים וימצאו את אדוני בזק בבזק עכ"ל ולכאורה יש להעיר על דברי רש"י ז"ל ממ"ש ביומא דף כ"ב אמר ר' יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה שנאמר ויפקדם בבזק מתקיף לה רב אשי ממאי דהאי בזק לישנא

דבזיקא הוא דילמא שמא דמתא הוא כדכתיב וימצאו את אדוני בזק בבזק אלא מהכא וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים. ואמרינן תו התם אמר רבי חנינא בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מיד מתעשר מעיקרא כתיב בבזק ולבסוף כתיב בטלאים ודילמא בטלאי דידהו אם כן מאי רבותא דמלתא. ואיכא למידק מאי ילפותא דמעיקרא כתיב בבזק ודילמא שמא דמתא כדאמר לעיל. ונראה דהשתא דכתיב ויפקדם בטלאים א"כ מוכרח דבזק לאו שמא דמתא אלא בזיקא. ונמצא דמסקנא דהש"ס דליכא לפרש שמא דמתא. ואיך רש"י ז"ל הכא בפירושו כתב לישנא אחרינא בבזק שם מקום והרי לפי הש"ס נדחה פירוש זה. ותו יש להרגיש דכתב רש"י ז"ל שנטל מכל אחד טלה והרי הש"ס פריך ודילמא בטלאי דידהו ומשני אם כן מאי רבותא. ונראה דסבר רש"י דלעולם מצינן לפרושי בזק שמא דמתא ואפ"ה יליף שפיר דמתעשר דהא ברישא לא קאמר במה מנאם. ואי מאי דכתיב ויפקדם בטלאים אשמועינן דאסור למנות ישראל הו"ל להשמיענו ברישא כשמנאם בבזק אלא מוכרח דהכתוב בא ללמד דנתעשר. ולעולם דבזק שמא דמתא ומשו"ה כתב רש"י ז"ל הכא בפירושו לשון אחר בזק שם מקום. שנטל מכל אחד טלה אינו ר"ל שהיה טלה שלו אלא שבתחילה כל א' נטל טלה מצאנו של מלך ואח"כ נטלו הטלאים מכל א' ומנאום וכן פירש"י ז"ל לקמן סימן ט"ו על פסוק ויפקדם בטלאים וז"ל אמר לכל אחד ואחד שיקח טלה מצאנו של מלך ואח"ך מנה את הטלאים לפי שאסור למנות את ישראל וכו' ע"ש הרי שפירש שכל א' לקח מצאנו של מלך. והא דכתב לפי שאסור למנות וכו' אין כונתו דקרא להכי הוא דאתא דא"כ אפסדתן לקמיתא דמנ"ל שהוא מצאנו של מלך. ותו אמאי לא השמיענו זה במנין ראשון. אלא מוכרח דאשמועינן דמתעשר והוא מצאנו של מלך. אמנם רש"י ז"ל כתב לדידן דהטעם שאסור למנות את ישראל וקרא לאו להכי אתא ודוק הטב:

פסוק יד

לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה. אפשר לתת טעם לזה כי שאול מחל להמבזים ואמר היום לא יומת איש בישראל ובזה עשה שלא כהוגן דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול לזה לתקן קצת אמר שמואל לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה כאלו עתה מתחלת המלוכה והימים הראשונים יפלו ומאותו יום אם איש יבזהו יומת דאינו יכול למחול. וזה טעם וימליכו שם את שאול בגלגל ולכאורה האי בגלגל יתר דכבר כתיב וילכו כל העם הגלגל ותיסגי לומר וימליכו שם את שאול לפני ה' ויזבחו ואמאי הוצרך לומר את שאול בגלגל. אמנם מאחר דנקרא גלגל על שם היום גלותי את חרפת מצרים גם עתה יעביר חרפת שאול שחרפוהו וגם מה שמחל ולכך חזר לומר וימליכו שם את

שאול בגלגל להעיר על זה. וזה רמז וישמח שם שאול ס"ת מחל כלומר דבשביל שמחל חידשו המלוכה ושמחו על זה דסברו דנתקן מה שמחל:

פסוק טו

וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד. אפשר לומר דהכל היה שמחה גופנית וזהו עד מאד ותרגם יונתן עד לחדא כמו עד לאחת שפירושו עד הנפש כלומר הכל שמחת הגוף עד הנפש ולא עד בכלל כי לא היתה שמחה רוחנית:

פרק יב

פסוק ב

ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם. אפשר דרמז להם הנה שמחתם שמחה גופנית ואם תשובו בתשובה כרמוז בתיבת ועתה כמשז"ל על כמה כתובים אין ועתה אלא תשובה אז הנה שהוא לשון שמחה כמ"ש במדבר רבה. תהיה שמחה שלימה. וז"ש ועתה הנה. ואם כה תעשו אז המלך יושפע מן השמים להתהלך בתוככם להנהיג אתכם:

פסוק ג

ואת מי עשקתי את מי רצותי וכו'. קדמונים אחזו צער אשר היו תמהי"ם כי נאמן שמואל ומהיכא תיתי עשי"ק לגביה. לכן פירשו דיש בני אדם קרבות יחפצו מתקרבין ומתערבין דעתם עם חבריהם עד יתירו להם פסת יד ומטי להו הנאה אך לא מלבם של הנותנין מטוב רצונם רק שמוכרחים קצת מפני הכבוד ומפני הבושה. הוא הדבר אשר דברו הנביא את מי עשקתי ולאו עושק ממש אלא את מי רצותי שנתרצתי עד שהנאני בממונו דכל כי הא לגבי דידי עושק מקרי:

פסוק ח

כאשר בא יעקב מצרים. אפשר דרצה להזכיר חסדיו יתברך דהיה ראוי יעקב אע"ה לירד למצרים בשלשלאות של ברזל ובא מעצמו בכבוד גדול. וז"ש כאשר בא יעקב ולא שהביאוהו בשלשלאות של ברזל ור"ת כאשר בא יעקב מצרים הוא מכב"י שהוא ר"ת מי כמוך באלים ה' שבטלה הגזרה ובא בכבוד גדול. וכי תימא גלות מצרים בעבור מכירת יוסף כמ"ש בז"ח ומה לו ליעקב בזה. לזה רמז ס"ת כאשר בא יעקב מצרים אברם לומר דגלות מצרים היה לקיים גזרת (בית) [בין] הבתרים שנאמר לאאע"ה כשהיה שמו אברם ועלה שעבוד מצרים לקיים גזרת (בית) [בין] הבתרים ובעבור מכירת יוסף כמו שכתבתי אני בעניי בקונטריס בתי הנפש בס"ד ובזה ישבתי כמה חקירות ע"ש באורך:

פסוק ט

וישכחו את ה' אלהיהם וימכור אותם ביד סיסרא וכו' ויצל אתכם מיד אויביכם וכו'. אפשר במ"ש המפרשים דגוי קונה לישראל למעשה ידיו ולא לגופו. וישראל קונה לגוף הגוי והטעם הוא דתנאי התנה הקב"ה אם ישראל מקבלים התורה מוטב ואם לאו מחזיר העולם לתהו ובהו ונמצא דישראל קנו העולם דהו"ל כמציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר דהרי אלו שלו. וז"ש וישכחו את אלהיהם ועי"ז וימכור אותם ביד סיסרא וביד פלשתים וביד מלך מואב. אמנם יען דקבלו ישראל את התורה אהניא הקבלה להעמיד העולם כמ"ש התוספות ריש ע"ז וא"כ מכירה זו אינה לגופם כי אדרבא גוף א"ה קנוי להם כיון דהא מיהא העולם קיים בשביל קבלתם התורה והיינו דקאמר וילחמו בם דוקא להלחם בהם ולא לקנות גופם. ויזעקו וכו' ויצל אתכם בלי כסף ובלי מחיר דהמכירה לא היתה מכירה רק ניתן להם רשות לענותכם כי שכחתם ה'. ובשובכם הצילכם כרגע באין אומר ואין דברים כאשר כתבנו:

פסוק יא

וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל וכו'. אמרו בש"ס פרק אם אינם מכירין שקל הכתוב ג' קלי עולם כשלשה חמורי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו בדן בדורו כאהרן בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו וכו' ע"ש וצריך להבין אומרו שקל הכתוב ג' קלי עולם וכו' דהול"ל שקל ג' קלי עולם וכו' או לימא שקל שמואל ג' קלי עולם וכו'. ותו דאין ללמוד דיפתח בדורו כשמואל בדורו דכיון דשמואל עצמו הוא המדבר לפי רוב הענוה כלל עצמו עמהם. והשתא דאתית להכי גם לימוד ירובעל בדורו כמשה בדורו בדן בדורו כאהרן בדורו נתפקפק אצלנו דאימא הא כדאיתיה והא כדאיתיה דהכי קאמר להם קדמוניות התבוננו כאשר בא יעקב מצרים וכו' וישלח את משה ואהרן וכו' וכבר נודע בישראל גדול שמם וסליק ענינא. ובתר הכי אתא א"ד ופסיק וישכחו וכו' וימכור וכו' ומה שנכלל שמואל הוא מענותנותו ואין ללמוד לעלמא ומשה ואהרן כבודם במקומם בצאת ישראל ממצרים וגבה טורא בינייהו. ואפשר עם מ"ש רז"ל דכתיב ואת שמואל והול"ל ואותי אלא דאף שמואל רבן של נביאים מתנבא ואינו יודע מה מתנבא שנאמר וישלח ה' וכו' ואת שמואל ואותי לא נאמר אלא ואת שמואל לפי שלא היה יודע מה מתנבא. וצריך טעם מדוע בזה נעשה הכר כי הנבואה דברה. והכל מיושב בחדא מחתא דדוקא במקום הזה הנבואה עשתה רושם להגיד כי הדברים הם דברי הנבואה שלא מדעת שמואל ובזה אהניא לן ללמוד דהקל שבקלים שנתמנה שופט בזמנו הוא כאביר שבאבירים דעין רואה דברי הנבואה דכללה שמואל עם ירובעל בדן יפתח וכיון

דשמואל שקול כמשה ואהרן אף אנו נאמר דמשה ואהרן הנאמרים לעיל צרוף יצרפו עמהם ושקל ג' קלי וכו' וכל זה רמזה הבריתא לומר שקל הכתוב להורות דאינם דברי שמואל אלא דברי הנבואה ודוק:

פסוק יז

הלא קציר חטים וכו'. רמז להם דהגם דהגשמים הם חסד לעולם מ"מ שלא בזמנם סימן קללה. כן הוא דבר זה דהמלכות הוא מיהודה ועתה שלא בזמנו דלא יש איש מוכן עתה מיהודה כמ"ש הרב המאירי ז"ל הוא דומה לגשמים בקיץ:

פסוק כב

בעבור שמו הגדול. אפשר במ"ש בירושלמי בסוף ברכות אלכסנדרוס פני אלכסנדר וזהו ושמך עלינו קראת ודוק כי קצרתי והמ"י:

פרק יג

פסוק א

בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על ישראל. פירש רש"י ז"ל בשנה ראשונה שמלך ואפשר דאפיקיה קרא בלשון זה לרמוז כמו בן שנה שאינו ראוי למלכות דמלכות נגזר שיהיה מיהודה אלא שבעת ההיא לא היה איש ראוי מיהודה ולזה מלך שאול ובהיות שלא היה ראוי שאינו מיהודה לכן בחטא א' נסתלק כמו שביאר באורך הרב המאירי בפסקיו להוריות וזה רמז בן שנה שאינו ראוי כן היה שאול במלכו. ולזה שתי שנים מלך שבדבר קל נסתלק. וכן נקרא שאול דהמלכות היה מושאל אצלו והוא שאול. ורז"ל אמרו כבן שנה שלא טעם טעם חטא ויש מי שפירש דהיינו דקאמר ושתי שנים מלך דלהיות צדיק גמור הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ובשביל שלא המתין לשמואל נגזר עליו שיסתלק מהמלכות ושתי שנים מלך:

פסוק ב

ויבחר לו שאול שלשת אלפים וכו' ויתר העם שלח איש לאהליו. כתבו המפרשים שמכאן למדנו צניעותו וענותנותו והבטחתו בה' שלא עכב אלא שלשה אלפים עכ"ד ורמז הלציי אפשר דבדיק בשמיה שאול ר"ת שלשת אלפים והשאר לאהליהם:

פסוק ה

נאספו להלחם עם ישראל שלשים אלף רכב וששת אלפים פרשים ועם כחול אשר על שפת הים לרוב. זה מורה כמה כחה של תשובה דכיון דשבו אל ה' וגם התפלל שמואל הנביא ע"ה עליהם. נפל חתת אלהים על פלשתים (על) [עד] שנאספו להלחם בכמה

אלפים רכב ופרשים ועם רב כחול אשר על שפת הים אעפ"י שישראל תחת ידם נכנעים מפוזר ומפורד ויודעים שאין בידם כלי זיין כמו שמספר הכתוב והולך. ועכ"ז חרדו מאד ונאספו עם רב מאד לרוב פחדם. ויש בזה שתי תועליות אחת שאם לא נאספו עם גדול בלי מספר. היה מקום להם לומר במפלתם שהיה סיבה שלא היו עם רב אבל עתה ידעו כי כל ריבויים מאפס ותהו כקש נחשבו. והשנית למען ידעו ישראל כי כשהם שבים ודבקים בו יתברך אין מעצור לה' להושיע. מפרשים:

פסוק ז

ועברים עברו. יש מי שכתב לשון נופל על לשון עברו מעברה וכמוהו רבים עכ"ד ואעיקרא פירשו ז"ל מאי דכתיב אברהם העברי ומ"ש עברי אנכי ואת אלהי השמים אני ירא דעברי לשון עובר כי סוף אדם למות וזה היה תמיד בין עינים אשר הוא גורם לירא את ה' ולידבק בו יתברך. וכיוצא שמעתי מאדם גדול משם רז"ל דשלמה המלך ע"ה היה לו טבעת באצבעו וכתוב עליו גם זה עבר כדי שיזכור שכל טובות וגדולות של העה"ז הם כאין והרי הם כאלו כבר עברו:

פסוק ח

למועד אשר שמואל. פירש"י ז"ל דהו"ל כאלו כתיב למועד אשר שם שמואל או לשמואל וכו' ע"ש ודרך הלציי אפשר דהיה לו לשאול להסתכל דזה היה לו לעיקר כי שמואל הם אותיות שאול מ' רומז מועד דהיה לו לקיים מצותו ולהשתדל לשלוח ציר אמונים לרוץ בדרך אם כבר הוא בדרך והולך לאט והיה מבשר לעם ולא נפץ שידעו כי שמואל בדרך. ובודאי כי שמואל יבא כי נאמן שמואל כמו שכתבו המפרשים ז"ל ולהעיר על זה כתיב למועד אשר שמואל ודוק:

פסוק יג

כי עתה הכין ה' את ממלכתך אל ישראל עד עולם. הקשו המפרשים דאיך יתכן זה דהיה מקים ממלכת שאול עד עולם והרי כתיב לא יסור שבט מיהודה והם לדרכם פנו. ואפשר דאם היה שומר מצות ה' אחרי מותו יהיה מלך משבט יהודה. ויונתן יהיה משנה למלך כמו שאמר יונתן עצמו לדוד הע"ה ואנכי אהיה לך למשנה. והמשנה יהיה לו גם כן בצד מה הוד מלכות שיהיה הוא וזרעו משנה למלך:

פסוק יט

וחרש לא ימצא בכל ארץ ישראל וכו'. יש מי שפירש דפלשתים עשו זה ללעג ישראל ולבזותם באומרם מה לכם בחרב וחנית שזהו מברכתנו ועל חרבך תחיה מה שאין כן אתם כי אם הקול קול יעקב ואיה אלהיכם יבא ויושיעכם בקראכם אליו עכ"ל ומ"ש שזהו

מברכתנו ועל חרבך תחיה אינו מכוון כי פלשתים אינם מזרע עשו כי הם מפתרוסים וכסלוחים ומביניהם יצאו פלשתים כדכתיב בפרשת נח איברא דכל האומות אומנותם בחרב וכמשז"ל גבי בלעם וכיוצא אבל לשון שזהו מברכתנו ועל חרבך תחיה לא דאיק. והרב כלי יקר ז"ל פירש דמאי דכתיב וחרש לא ימצא בכל ארץ ישראל הוא לשון הגזרה שגזרו פלשתים ע"ש:

פרק יד

פסוק א

ויהי היום ויאמר יונתן וכו'. לפי שעל ידו באה הצרה ההיא בהכותו את נציב פלשתים לכך מסר עצמו ושם נפשו בכפו ויבטח בשם ה' ויהי עמו ויושע ה' ביום ההוא את ישראל. מפרשים:

ויאמר יונתן בן שאול אל הנער נושא כליו לכה ונעברה וכו'. אפשר דאמר בן שאול מתיחס לאביו שהיה צדיק כמ"ש לעיל כבן שנה שאול שלא טעם טעם חטא אל הנער נושא כליו וכיון שהיה נערו נושא כליו ודאי היה צדיק כמוהו והיה נושא כליו דהגוף הוא כלי הנשמה וגוף הצדיק הוא כלי המדות טובות הדבקות ביסודות הנשמה והנער נושא כליו מחזיק בכליו ולומד ממנו הענוה והיראה וההבטחה ואמר יונתן לנערו לכה ונעברה השוהו כמוהו:

ולאביו לא הגיד. כי בטח בה' ולא נתיעץ עם אביו וגם אחיה נושא אפוד ולא שאל באורים ותומים. ולא סמך שאם יקרה לו איזה צער שהעם יעזרוהו שהרי העם לא ידע כי הלך יהונתן ולא תאמר שהיה הוא במקום בטוח שהרי היה בין המעברות מקום מסוכן אך הוא שם בה' מבטחו. מפרשים:

פסוק ו

אולי יעשה ה' לנו. אפשר דהכונה יעשה ה' מדת רחמים לנו גימטריא אלהים כלומר שמדת הדין תהיה רחמים ובהכי ניחא דלא פירש מה יעשה ויונתן תרגם יעביד לנו ניסא. ולפי האמור הוא מפורש שיעשה לנו מדה"ד שתהיה רחמים וזהו ה' מדת רחמים אם כה יאמרו אלינו דומו וכו' אפשר דאין כונתו דזה יורה על הצלחת הפלשתים דלא היה פותח במה שאינו טוב. אך גם זה הוא אות להצלחת ישראל וז"ש אם כה שהשכינה הנקראת כה עמנו יתן בפיהם שיאמרו אלינו דומו כלומר על דרך דום לה' והתחולל לו כלומר שאנחנו לא נעשה שום דבר רק ניחל לחסדיו יתברך ועמדנו תחתנו ולא נברח ולא נירא מהם כי ה' עזרנו מגן ומושיע:

פסוק י
ועלינו כי נתנם ה' בידינו. אפשר דהגם כי לה' הישועה ודאי ברחמיו רוצה שאנחנו נתעסק עמהם שיהא נראה כאלו אנחנו עשינו וזהו לכבד את ישראל:

פסוק יג
ונושא כליו ממותת אחריו. פירוש שהיה מכה אותם מכת מיתה בברזל או במקל כי לא היה בידו חרב כי אם ליהונתן. מפרשים:

פסוק יט
וילך הלוך ורב. תרגם יונתן אזיל מיזל וסגי תבריה כן הביא הנוסחא רד"ק ז"ל וכן עיקר. והנסחא שלפני בתרגום יש בה ט"ס:
אסוף ידיך. רז"ל במדרש יחסו זה אל שאול לעון שהתחיל לשאול באורים ותומים ואח"ך אמר לכהן אסוף ידיך:

פסוק כא
והעברים וכו' להיות עם ישראל וכו'. פירוש שאפילו כשעלו עם פלשתים שלקחום פלשתים על כרחם כי סברו שהם יהיו עמהם להלחם עם ישראל. עם כל זה דעתם היה להיות עם ישראל בכל אופן אם לטוב ואם למוטב:

פסוק לד
ושחטתם בז"ה. אפשר לרמוז ר"ת בזה הוא בסכין זה הבדוק כמ"ש רז"ל סכין בדק להם:

פסוק מה
היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל. כלומר וכל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא ופנחס על אשר עצר המגפה נתן לו חיי עולם ואיך יתכן מי שאלהיו עמו יבא לו תקלה זו אלא ודאי שאין זו תקלה ויש כמה טענות להצילו ומ"מ משום איזה חשש שמא יהיה לו חטא ויפדו העם. מפרשים. ואפשר להוסיף נפך דכתב הרב מהר"ם אלשיך ז"ל דהעושה מצוה אחת מתקדש באבר ההוא שאותה מצוה תלויה בו אך מוסר עצמו על קדוש ה' הוא מתקדש בכל אבריו ונתקנו כל אבריו בבת אחת וזהו תמיהת ישראל היונתן ימות אשר עשה הישועה הזאת שמסר עצמו על קדוש ה' ונתקנו כל אבריו חלילה וכו' כי עם אלהים עשה היום הזה כי ודאי ה' עמו והוא דבק בו יתברך וז"ש כי עם אלהים בהיותו דבק עם אלהים ע"ד וה' עמו. עשה היום הזה וא"כ הוא שנתקדש בכל גופו וזכה שה' עמו. אפשר שחטא בא על ידו ובודאי לא חטא. אמנם לפרסם שחומר השבועה וחרם הוא חמור מאד ואפילו בשוגג גמור וקרוב לאונס ובזה יש ריוח גדול שיזהרו ישראל מאד מאד לכן ויפדו העם את יונתן:

פרק טו

פסוק א

ויאמר שמואל אל שאול אותי שלח ה' למשחך וכו'. יש לדקדק מה צורך בהקדמה זו אותי שלח וכו' ועוד מ"ש אח"ך ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה'. מה יש לו לשמואל אם הוא הקים דבר ה' כי אמר אליו ברוך אתה וכו'. ושמעתי דאמרינן פ"ק דתעניות דשמואל שקול כמשה ואהרן ולא יבטלו מעשה ידיו בחייו ומשו"ה הוצרך למות בחיי שאול. וז"ש לו שמואל הבט ימין וראה כי אותי שלח וכו' ואם לא תקיים צריך למות כי לא יבטלו מעשה ידי. וכשחזר שאול שסבר שקיים דבר ה' א"ל ברוך אתה לה' חיה תחיה כי הקימותי דבר ה' ומלכותי נכון וברוך אתה בחיים עכ"ד ולי הדל אפשר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דשמואל נקרא רבן של נביאים ומ' שנה קודם שנולד שמואל אומר בת קול עתיד צדיק א' לילד ושמואל שמו והטעם דנגע בכף ירך יעקב ונפגם הנצח ולא הוה נביא עד דאתא שמואל ותקן הנצח זהת"ד בקצור נמרץ וז"ש אותי שלח ה' למשחך למלך שאתה משבט בנימין שלא השתחוה לעשו ועל ידי נתקן מה שלא היו נביאים עד עתה ואותי דייקא שהתחיל התקון על ידי שלח למשחך שאתה משבט בנימין לתקן עולם למחות עמלק שיהיה השם שלם והכסא שלם. והרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל פירש בזה בסגנון אחר. ועוד אפשר במ"ש המקובלים דנשמת שם היה בשמואל וזה רמז שמואל שם ואל שהוא חסד וזה ירמוז אותי שלח ה' אותי שאני לוי מבחינת גבורה ונשמת שם שהוא כהן חסד ומשו"ה היה בי כח לתקן הנצח. שלח למשחך מפני שאתה מבנימין ותכלית הדבר שאתה יכול למחות זכר עמלק שבנימין לא השתחוה לעשו. והגם דמלכות ישראל צריך שיהיה משבט יהודה מ"מ ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ וכו' וצריך שיהיו כסדרן מלך ולמחות עמלק ובנין בית המקדש ולזה אף שאתה משבט בנימין מוכרח שהמלך בראשונה ואח"ך מחיית עמלק ולזה אותי שלח למשחך למלך שתמחה עמלק שאתה מבנימין שלא השתחוה לעשו. ובחזרתו שסבר שקיים מצות ה' אמר ברוך אתה לה' כי נמחה עמלק ונתקן בשלימות תקון הירך ברוך אתה לה' שיתרבה השפע מהנצח שהוא מקום נבואתך. א"נ אפשר במ"ש פרק אין עומדין ונתת לאמתך זרע אנשים שמואל אמר שימשח שני אנשים שאול ודוד ורבנן אמרי זרע שמובלע בין אנשים לא חכם ולא טפש שלא ישלוט בו עין הרע ואפשר דז"ש שמואל אותי שלח ה' למשחך למלך כלומר בין תבין שאני משחתיך למלך ואמי חנה היא מדברת ונתת לאמתך זרע אנשים ויש שני פרושים או מובלע בין אנשים או שמושח שני אנשים וא"כ הזהר לקיים דבר ה' שלא יהיה פירוש זרע אנשים שמושח שני אנשים ותפסיד המלכות וזה רמז לו

באומרו אותי שלח ה'. וכאשר שאול סבר שקיים מצותו אמר ברוך אתה לה' הקימותי וכו' ויהיה פירוש זרע אנשים שלא ישלוט עין הרע:

פסוק ב

אשר עשה עמלק לישראל וכו'. פירש בספר תפארת הקדש דהנה עמלק בא על שרפו ידיהם מן התורה. וכי תימא א"כ הדין עמו. לז"א אשר שם לו כלומר על דרך הבה נתחכמה לו שפירושו לו יתברך. וה"נ חתך המילות וזרקן ולכן נתחייב. וכי תימא מדוע לא מחה שמו תכף לז"א בעלותו ממצרים ועדיין היה בישראל זוהמא ממצרים ולא נטהרו ולכך לא נמחה שמו בו בפרק. ועתה לך והכיתה בה"א יתירה רמז לשכינה דכתבו ז"ל אמחה ר"ת אותן שעשו מלחמה עם עמלק. אהרן משה חור ה' רמז לשכינה. ואח"ך אסתר מרדכי חרבונה. ה' רומז לשכינה. ולעתיד ב"ב אליהו משיח ח' נסיכי אדם ה' רמז לשכינה. ולכך כתיב לך והכיתה בה"א. עכ"ד. ואפשר דהכונה ברמזים אלו שירמוז ליהושע בן נון דהנה כתיב ושים באזני יהושע כי מחה אמחה. כלומר אחר מלחמה זו שנלחמו דע כי מחה אמחה ובתיבת אמחה רמוזים הנלחמים עם עמלק בין עתה בין לעתיד. ויש לרמוז דלדעת רוב המפרשים אז היה שמו הושע ולא נקרא יהושע עד המרגלים. והנה ר"ת הושע בן נון גימטריא נ"ז ועם הכולל נ"ח כמספר אמחה עם ד' אותיות:

פסוק ג

לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו. צריך להבין אומרו לך והכיתה בלשון יחיד והחרמתם לשון רבים. ואפשר במשז"ל אין זרע עשו נופל אלא ביד בני בניה של רחל וכתבנו בדרושים דכל שיש במלחמה מבני בניה של רחל סגי להיותו נופל אף ביד אחרים שאינם מבניה של רחל וז"ש לך והכיתה את עמלק שאתה מבני בניה של רחל וכיון שאתה שם והחרמתם לשון רבים כולל לכל ישראל דכיון שאתה שם סגי ומסגי ומה גם דכל המלחמה נקראת על שמך. ואפשר לרמוז במ"ש דאין עשו נופל אלא ביד בני בניה של רחל וכן היא נסחת מדרש תנחומא דפוס ויניציא סוף פרשת ויחי והוא מימרת ר' שמואל בר נחמני אך במ"ש בתרא דף קכ"ג מימרת רשב"נ עצמו והנסחא אין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף ע"ש. ולפי נסחת התנחומא והיא שוגר"ת ומשוגר"ת לפום רבנן. יש לרמוז כי רחל גימטריא רל"ח וב' יותר כנגד בניה ובני בניה הם ר"מ גימטריא עמלק שעל ידם ימחה. ולפי הרמזים דלעיל שכתבו ז"ל דבתיבת אמחה ה"א בסוף רמז לשכינה יומתק כי רחל אמנו ע"ה רמז לשכינה ודוק הטב כי קצרתי:

פסוק יא

נחמתי כי המלכתי את שאול למלך כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים. אפשר כי שב מאחרי שלא שמע הבת קול כשעשה הק"ו מעגלה ערופה ויצאת ב"ק אל תהי צדיק הרבה כמשז"ל. ואת דברי לא הקים מה שנצטוה בפרטות על ידך. ואפשר לרמוז דר"ת כי שב מאחרי ואת הוא כשמו ר"ל שמו שאול שהיה המלכות שאול בידו:

פסוק יב

ויוגד לשמואל לאמר בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד ויסוב ויעבור וירד הגלגל. אפשר לרמוז כי שאול דן ק"ו מעגלה ערופה שלא להרוג העמלקים ושוב חזר בו והרג כלם זולת אגג והבהמות. וז"ש ויוגד לשמואל לאמר בא שאול הכרמלה וי"ד אין הגדה אלא חכמה דידע ברוח הקדש דשאול בא הכרמלה דח"ו נתגאה ככרמל שהיה גאה כמשז"ל ע"פ למה תרצדון הרים גבונים על תבור וכרמל ושאול דן ק"ו שלא כדין והנה מציב לו יד שסובר כי יש לו יד ושם לדרוש ק"ו ויסוב שאח"ך ויסוב חזר וסבב וביטל הק"ו שהרגם. אך ויעבור שעבר דבר ה' והחיה אגג ובהמות והיה פגם וירד הגלגל דפגם לו ולישראל שהם מתהפכים ומתגלגלים כמו שהיה בו אח"ך דנתגלגל מדבר לדבר עד שהיה מה שהיה. וכן ישראל גלגל חוזר בנין חרבן בנין חרבן וכיוצא עד שיבא משיח בב"א. א"נ פירש תלמיד רבינו הרשב"א ז"ל הביאו הרב משכנות יעקב דף ק"י ע"ג שירמוז דחשב שאול כי כבר קיים מצות הי"ד כי יד על כס יה עכ"ד. ולי ההדיוט אפשר לומר להפך וה"פ ויוגד לשמואל אין הגדה אלא חכמה כי בא שאול ולא תקן כלום רק הוא מקיים היד כי יד על כס יה מלחמה לה' כמו שהיה עד עתה א"נ אפשר דברי חכמה ונבואה דשאול גרם דמחיית עמלק עד שיבא משיח שיהיה בי"ד ניסן כמו שנראה מרעיא מהימנא דף רמ"ט סוף ע"א וז"ש והנה מציב לו יד שהוא גרם להקים י"ד למחיית עמלק באחרית הימים והוא י"ד בניסן וכמו שהאריך בזה הגאון החסיד במעשה רקח מסכת פסחים ע"ש באורך. א"נ רמז ששאול גרם צרת המן והתחילו ישראל בתענית ביום י"ד בניסן והיו בסכנת מות כי הכתבים נכתבו י"ד בניסן ומרדכי ואסתר גזרו תענית ג' ימים ופשט הכתובים נראה שהיה י"ד בניסן וט"ו וי"ו וז"ש והנה מציב לו י"ד כי שאול גורם לצרת המן המתחלת י"ד ניסן. אי נמי בפשיטות כי המן במספר קטן עולה בגימטריא י"ד וזה שאמר ויוגד לשמואל דברי חכמה כי הנה מציב לו צרת המן שגימטריא י"ד והוא גרם שיבא המן לצער ישראל עוד אפשר לרמוז באופן אחר צרת המן כי מציב גימטריא נדחף רמז על המן שחיק ומחיק דלבסוף נצטרע ושאול גרם לכל הצרה ההיא. עוד אפשר לרמוז במ"ש בלקוטי תורה ע"פ ודוד מנגן בי"ד דיש לו י"ד עתים טובות ע"ש ולפי זה

אפשר לרמוז דלכך נקרא דוד גימטריא י"ד. ואפשר דשאול סבר דיש לו י"ד עתים טובות וז"ש והנה מציב לו יד דסבר דהגיע לשלמות. א"נ מציב גימטריא נדחף רמז לעלמא כי כל המתיהר חכמתו מסתלקת ממנו וכל הרודף אחר השררה שררה מסתלקת ממנו. א"נ ויוגד לשמואל דברי חכמה והנה מציב לו י"ד ובסתום חכמה דוד גימטריא י"ד שהוא גרם להקים דוד למלך אלא דצ"ל דשמואל נעלם ממנו רמז זה עד שאמר לו ה' קום משחהו כי זה הוא:

פסוק יד

ומה קול הצאן וכו' אשר אנכי שומע. יש לדקדק מאי קאמר אשר אנכי שומע אטו אחרים אינם שומעים ושמעתי משם הרב מהר"ם ן' חביב משלוניקי חמיו של הרב משאת משה ז"ל שפירש במ"ש ביומא שאול באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו וצריך טעם לדבר. ונראה דדוד הע"ה טבעו אש לוהט אדמוני עם יפה עינים וכפי תוקף טבעו דין הוא להעביר על חטאתיו. אמנם שאול גבי עמלק הי"ל רחמים גדולים וכל קבל דנא אכזריות גדול בנוב עיר הכהנים ועל זה נלכד. ושאול שריחם על הבהמות וגם ס"ד לרחם על עמלק ודן ק"ו אמר הקימותי את דבר ה' דכתיב והלכת בדרכיו מה הוא רחום וכו' ולזה רחמתי על הבהמות ועל המלך השיבו שמואל הנביא ע"ה מה קול הצאן הזה ואי תימא שרחמת עליהם כדכתיב והלכת בדרכיו וכתיב ורחמיו על כל מעשיו הרי איכא אחריתי אשר אנכי שומע לבדי מעשה דנוב אכזריות גדול יתר מאד והני בי תרי סתרא"י נינהו:

פסוק יז

הלא אם קטון אתה בעיניך ראש וכו' וימשחך ה' למלך וכו'. אפשר דהכונה אם קטון אתה בעיניך לענין זה ראש שבטי ישראל אתה דאין זרעו של עשו נופל [אלא] ביד בני בניה של רחל. וג' מצות אלו הן הנצרפי"ן למנות מלך ולמחות עמלק ולבנות בית המקדש ולזה בעבור שיהיו ג' המצות כסדרן וימשחך למלך וכו' לך והחרמת וכו' שאתה מבני בניה של רחל. והחרמת את החטאים השר שלו חטאים כתיב את עמלק מתחת ונלחמת בו למעלה עד כלותם אותם למטה ודוק כי קצרתי:

פסוק כב

הנה שמוע מזבח טוב וכו' כי חטאת קסם וכו' יען מאסת וכו'. ויש לדקדק בכללות הענין הזה ובפרטות מה עלתה על דעתו של שאול בחיר ה' לעבור את פי ה' ודן ק"ו אם על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה בשביל כל הנשמות עאכ"ו אם אדם חטא בהמה וכו' כמשז"ל ביומא דף כ"ב על פסוק וירב בנחל ושם נאמר מיד יצאת ב"ק ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה. ותימה הוא מה זה הק"ו במקום מאמר ה' בפרטות בזה. ועוד תימה

מה ענין ישראל לעמלק. ותו להבין מ"ש שמואל יען מאסת את דבר ה' דהול"ל יען עברת את דבר ה' והיכן מצינו שמאס דברו ח"ו. ומצאתי להרב מהר"ש שלם זלה"ה בספר דברי שלמה פרשת תשא שכתב משם הרב כלי יקר ז"ל דכשבא לעיר עמלק קבלו עליהם להתגייר מפני הסכנה ואז דן ק"ו וסבר כי ציווי ה' היינו כשאינם מתגיירים וזש"ה ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל דאחר שבא לעיר עמלק וידע שקבלו גרות אז וירב בנחל עכ"ד אך עדיין קשה דהרי יצאת בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה ומשמע דהוא שמע הבת קול דקאמר יצאת ב"ק ואמרה לו. וצ"ל דאמר כר' יהושע אין משגיחין בב"ק לא בשמים היא. ולכן שאול היה סובר דלא עבר דבר ה' וכן אמר לשמואל ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה'. אך שגג בזה שלא העמיק להבין דבר ה'. חדא דכתיב כי יד על כס יה והשבועה היא שלא יקבל גר מעמלק כמ"ש במכילתא. ועוד דמה שנתגיירו הוא מפני היראה ואין זה גרות ועוד אשר שלחו ה' להמית הכל ולפניו גלוי שיאמרו שיתגיירו ואפ"ה ציוה להמיתם. והנה הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות פ"ק דשבת גבי אותו תלמיד שאמר אליהו זכור לטוב ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה וכו' כתב שלא נשא פנים לתורה שלא החשיבה לדרוש תהיה בנדתה בהוייתה תהא עד שתטבול ע"ש וז"ש לו שמואל שלא החשיב דבר ה' אשר שלחו. ומאי דכתיב כי יד על כס יה. וגם הב"ק שאמרה לו אל תהי צדיק הרבה ולא שת לבו להבין שום דבר ושגג בכל. וז"ש הנה שמוע לשמוע דבר ה' הוא יותר מזבח. להקשיב להתבונן בדבריו חשוב יותר מחלב אילים. ואשר לא שם לבו אל דבר ה' להבינו שגגת תלמוד עולה זדון ונחשב כקסם וז"ש כי חטאת קסם מרי דנחשב זדון כאלו מרה דברו. ועוד רעה חולה אחר שיצאת הבת קול להפציר לומר לא בשמים היא מבלי העמיק להבין דבר ה' והיתה הפציר"ה זה חשוב און ותרפים שעדיין במרדו המשוער אצלו בהשקפה ועיון ראשון וז"ש און ותרפים הפצר. יען מאסת דבר ה' שלא להחשיבו להבינו כראוי ועשית מעשה כפי העולה על דעתך וימאסך ממלך דשגגת תלמוד עולה זדון וגם אתה חולית שלא להחשיב דבר ה' להבינו. ועוד צדדתי בענין זה ככתוב במ"א בס"ד:

פסוק לב

אכן סר מר המות. שמעתי מהרב החסיד כמהר"ר דוד מלמד ז"ל משם הראשונים שתי דרכים כי הנה חוץ מהמות עצמו יש מרירות נטפל אל המות אם יהרגנו הדיוט כאלו הוא שפל וירוד. אבל אם המלך והשלטון הורגו בעצמו לא יש מרירות זה ונשאר המות לבד. ואגג בראותו שהגישוהו לפני שמואל הנביא ע"ה הבין שהוא בעצמו רוצה להורגו אמר אכן סר מר נסתלק מרירות המות כיון שהורגו גדול שבישראל ונשאר המות לבד.

א"נ שמרירות המות הוא שלא ישאר לו זרע והוא שידע שנתעברה אשתו ועשה כשפים להצילה ומשם יצא המן נסתלק המרירות וז"ש אכן סר מר המות כי כבר יש לו זרע מרעים עד כאן שמעתי מהרב הנזכר ז"ל. וכפי דרך הראשון שהיה מתנחם אגג שחיק ומחיק שנסתלק המרירות גם על זה פקח שמואל הנביא ע"ה ועשה לו מרירות יותר קשה להמיתו במיתה משונה. וישסף שמואל מיתה משונה והוא מרירות יותר מאשר דימה דאיברא דהיה על ידי שמואל ומצד זה לא יש מרירות אבל וישסף שמואל מרור כורך מצד אחר. ולי ההדיוט אפשר כי עמלק גימטריא מר ורצה לומר שעתה שמשאיר זרע נתבטל מעמלק המות שלא נמחה עמלק כאשר דימה שאול וכאשר נצטוה וז"ש אכן סר מ"ר המות נסתלק מעמלק המות כאמור. א"נ במ"ש הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי ז"ל בספר הנחמד מנות הלוי שכל שררת המן הרשע היתה ע' יום וביום ע"א נתלה ואגג איליא נפל בפומיה אכן סר מר דעיקר מרירות המות הוא אכ"ן גימטריא ע"א סר המן זהו מר המות דביום ע"א נתלה המן הרשע כן יאבדו כל אויביך ה':

פסוק לג

וישסף שמואל את אגג. אמרו רז"ל שדנו בדיני אומות העולם בלא עדים ובלא ראיה. והוא תמוה. ופירש החכם השלם כמהר"ר שם טוב אבא זלה"ה במ"ש הרב כלי יקר ז"ל והבאתיו בסמוך דנתגיירו כל העמלקים. וא"ל שמואל כאשר שכלה נשים חרבך והיינו שהורגו בשביל שהרג. והדין הוא דכשנתגייר הוא פטור כמ"ש הרמב"ם ז"ל גוי שהרג חבירו ונתגייר פטור והכא שנתגייר הוא פטור לזה כדיני אומות העולם בלא עדים ובלא ראיה דגרותו אינו כלום כמש"ל:

פרק טז

פסוק א

ולך אשלחך אל ישי וכו'. אפשר לומר במה שפירש הרב האר"י ז"ל בפסוק את מי אשלח ומי ילך לנו ואומר הנני שלחני דלטובה הקב"ה מיחס אליו השליחות. אבל כשאינו לטובה אינו מתיחס אליו השליחות ח"ו גם נודע דכשהוא לטובה הקב"ה עושה בעצמו וכשאינו לטובה נמלך בבית דינו מרוב ענותנותו כמ"ש הכתוב ה' נתן וה' לקח וארז"ל וה' הוא ובית דינו. דלנתינה שהוא הטובה ה' מדת רחמים נתן בעצמו. אך כשאינו לטובה וה' הוא ובית דינו לקח. וזש"ה את מי אשלח לטובה אשלח אני. אבל למה שאינו טובה מי ילך לנו אני וב"ד שלא בתורת שליחות. והשיב ישעיה הנביא ע"ה הנני שלחני לענין הטובה והשיבו הקב"ה לך ואמרת וכו' שאתה מוכרח ללילך הן לטוב הן למוטב עכ"ד

רבינו האר"י ז"ל. והכא אמר לו הקב"ה מלא קרנך וכו' ולך אשלחך אל ישי שהוא צדיק וחסיד א' מד' שמתו בעטיו של נחש. כי ראיתי בבניו דמצדקתו וחסידותו זכה כי ראיתי בבניו לי מלך. ואמר לך ואשלחך דבדבר הזה יש טובה וגם דבר שאינו טובה. ועל זה לדבר שאינו טובה לך. ולענין הטוב ואשלחך. והשיב שמואל אנכי הרואה שאמרת לך שיש דבר שאינו טובה איך אלך דייקא איך אלך מעצמי ושמע שאול וכו' ואם לא אמרת לך אלא הכל בשליחותך לא הי"ל שום פקפוק אבל מאחר שאמרת לך איך אלך וא"ש איך אלך בעצם. והשיבו ה' עגלת בקר וכו' ללמוד לדורות דשלוחי מצוה אינן נזוקין דוקא היכא דלא שכיח הזקא ואין סומכין על הנס. ואה"נ דיכול היה לומר לו תלך ולא תפחד. אבל לקבוע הלכה לדורות א"ל עגלת בקר וכו'. שישאו ק"ו משמואל הע"ה ובשליחות ה':

פסוק ד

ויחרדו זקני העיר לקראתו ויאמר שלם בואך ויאמר שלום. יש לדקדק דכתיב ויאמר שלום והוא חסר ואחר כך כתיב ויאמר שלום מלא. ואפשר דהזקנים הללו נצנצה בהם רוה"ק דחיי שמואל תלוים בזה ומזלייהו חזי ולכך ויחרדו זקני העיר חרדה לבשו לקראתו נגדו כלומר בשבילו ולכן כתיב ויאמר שלם חסר רמז דעשו תנועה ניכרת כמו עצ"ב. ושמואל הע"ה ענה אותם בשמחה ויאמר שלום מלא. לזבוח לה' באתי כלומר אל תעצבו דהכל שלום:

פסוק ו

ויאמר אך נגד ה' משיחו. פירש"י ז"ל ויאמר בלבו אך אמת הוא זה ההגון למלכות עכ"ל אפשר דקשיא ליה כי ה' אמר אליו ומשחת לי את אשר אומר אליך. ואיך שמואל הע"ה תכף אמר מבלי שיאמר ה' לו אך נגד ה' משיחו. לכן פירש"י ז"ל ויאמר בלבו וח"ו לא עבר פי ה' האומר אליו ומשחת לי את אשר אומר אליך. ומזה למדנו דמה שאמרו רז"ל דנענש שמואל הע"ה על אשר אמר אנכי הרואה וא"ל הקב"ה תדע שאין אתה רואה שתחשוב דאליאב הוא משיח. הכל היה בצנעא דשמואל הע"ה לא אמר בפיו להם אך נגד ה' משיחו רק בלבו סבר כך וא"ל ה' אל תבט אל מראהו והכל היה בצנעא ולא ידע שום אדם רק הכל היה דברים שבלב ושום א' לא ידע מה שאמר בלבו ולא מ"ש לו ה' אל תבט אל מראהו. כי מ"ש שמואל אנכי הרואה לא כיוין לשבח ואדרבא הוא היה נביא שהוא מדרגה עליונה ונמצא שפיחת במעלתו באומרו אנכי הרואה כמ"ש לעיל ולכן הגם דלפי גדולת שמואל ועליונותו המופלא היה איזה הרגש מ"מ כשהראו לו מן השמים דהאדם יראה לעינים וכו' היה בצנעא:

פסוק יב

קום משחהו כי זה הוא. פירש הגאון השלם עיר וקדיש הרמ"ע ז"ל במאמר מאה קשיטה כ"י סימן צ"ג דדוד הע"ה היתה משיחתו כמין כ"י להיות שעדיין לא יצא טבעו וז"ש קום משחהו כ"י רמז למשחו כמין כ"י. וג' תיבות כי זה הוא. כי רמז לאדם הראשון שבקשו הבריות להמליכו עליהם. זה לדוד הע"ה. הוא למשיח. ומדכתיב קום משחהו למדנו דהמשיחה בשמן הקדש בכל עת ובכל זמן מצותה מעומד. א"נ דצוהו לקום מפניו לאלתר אעפ"י שעדיין לא נמשח. זהו תורף קצת דברי הרמ"ע ז"ל והוא האריך הרבה בסימן צ"ב וסימן צ"ד עש"ב ואפשר לתת טעם למה שנמשח דוד כמין כ"י לפי דברי הרמ"ע ז"ל דהוא המלך העיקרי משבט יהודה דהמלכות הוא ליהודה ושאול היה כמו פקיד עד שיבא המלך העיקרי כמ"ש ה' המאירי ז"ל ולכן נמשח דוד כמין כ"י גימטריא ל' כמספר יהודה. וגם המלכות בשלשים מעלות גימטריא כ"י וז"ש קום משחהו כי זה הוא כי גימטריא יהודה (ולא) [ולו] נתתי המלכות זה הוא ולא שאול. ולפי דברי הרמ"ע ז"ל הנזכרים שפירש כי זה הוא כי רמז לאדה"ר זה דוד הוא משיח כמו שכתבתי בשמו בסמוך אפשר להרחיב קצת כי רמז לאדה"ר שבקשו הבריות להמליכו וכן ר"ת כי כל יצורים כלומר דכל יצורי עולם בקשו להמליכו. זה רמז לדוד דאחוז במלכות מדה ז' והיא ה' תתאה וזהו ז"ה. הו"א למשיח דכשיבא יהיה השם שלם והכסא שלם וזה רמז ה"ו משם המיוחד א' מהכסא וזהו הו"א וא"ש הו"א למשיח:

פסוק יד

ורוח ה' סרה מעם שאול. אפשר לרמוז להיות שפגם ולא מחה עמלק שהוא גימטריא מ"ר לזה סרה רוח ה' גימטריא ר"ם בעבור שנשאר עמלק גימטריא מ"ר:

פסוק יח

ונבון דבר ואיש תואר. כבר אמרו רז"ל שכונתו להכניס עין רעה שיתקנא בו. לזה כיוין להפליג מאד בשבחו ובכלל ההוא אמר הרגילות הוא חכמה מפוארה בכלי מכוער וזהו הפלא שהוא נבון דבר חכם גדול שמבין דבר מתוך דבר ואיש תואר יפה אף נעים וזה לא נמצא וה' עמו אמרו פרק חלק (סנהדרין דף צ"ג) וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום ובכל מ"ש דואג על דוד יודע נגן שיודע לשאול גבור חיל שיודע להשיב וכו' אמר יונתן בני כמוהו כיון דאמר וה' עמו מילתא דבדידיה לא הוי חלשא דעתיה ואיקני ביה. ופירש הרב מהר"ש פרימו ז"ל במ"ש לא משכחת צורבא מרבנן דמורה אלא דאתי מלוי ומישששכר. וכתבו המפרשים דדוד המלך אע"ג דלא היה מלוי ומישששכר הלכה כמותו משום שהיה מלך. וז"ש מילתא דליתא בדידיה אף שהיה מלך איקני ביה דניכר דהוא יהיה מלך

עיקרי ולכך זכה בזה. והוא עראי עכ"ד הרב מהרש"ף ז"ל ואני בעניי נראה לדעתי הקצרה להרחיב הדברים כי הנה כתבו המפרשים דמי תדע שהוא עניו והוא מרכבה לשכינה הלכה כמותו וכמ"ש דבית הלל הלכה כמותן מפני שהיו ענותנין. ושאול היה מחזיק עצמו לעניו כמש"ה והוא נחבא אל הכלים וכתיב ויבזהו ויהי כמחריש. וכשאמר דואג על דוד וה' עמו שהלכה כמותו אפשר לומר שהיה משום שהיה עניו. אך שאול דחה טעם זה שהוא עניו ולא זכה לזה וא"כ מוכרח שהטעם שהלכה כמותו הוא משום שהוא מלך עיקרי משא"כ הוא שהוא עראי ומשום הכי איקני ביה וז"ש מילתא דליתא בדידיה כלומר לא אפשר שהוא מטעם ענוה שהרי הוא עניו ולא זכה לזה ומוכרח שהטעם שהוא מלך עיקרי ולהכי חלשא דעתיה ואיקני ביה:

פרק יז

פסוק ד

איש הבניים ממחנות פלשתים גלית שמו מגת גבהו שש אמות וזרת. רבינו האר"י זצ"ל בספר הגלגולים שסידר הרמ"ע ז"ל כ"י פרק מ"ז כתב דרות זכתה בששה בחינות של קדושה וזהו וימד שש שעורים וישת עליה וערפה לקחה ששה שעורים במסאבותא ויצא גלית ש"ש אמות וזר"ת מצד הרע והסיגים שהיו ברות וכן זר"ת גימטריא רות עם הכולל שרות כל הקדושה וערפה כל הסט"א זהת"ד בקצור נמרץ ואפשר לרמוז הבניים ממחנות פלשתים ס"ת גימטריא ת"פ כמנין פלונית:

פסוק ז

וחץ חניתו. אמרו פ"ח דסוטה כתיב וחץ חניתו וקרינן ועץ חניתו אמר רבי אלעזר עדין לא הגיעו לחצי שבחו של אותו רשע מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים ולא לפרסמיה כלל אלא להודיע שבחו של דוד. וקצת יש להרגיש דמ"ש מכאן שאסור משמע שצריך לדקדק בדבר וללמוד שאסור לספר בשבחן של רשעים והרי זה מפורש שלא הגיע לחצי שבחו והול"ל א"ר אלעזר עדיין לא הגענו לחצי שבחו של אותו רשע שאסור לספר בשבחן של רשעים ואמאי אצטריך לומר מכאן. ונראה פשוט דמלבד המפורסם שלא הגיע לחצי שבחו והא סגי להודיע שאסור לספר בשבחן של רשעים. עוד זאת יתירה יש להתבונן דאפילו זה שלא הגיע לחצי שבחו הרי זה בבל יאמר דכתיב חץ ולא קרי שאסור לספר בשבח רשע ולכן קרי עץ. ופריך ולא לפרסמיה כלל ולא יכתוב השבחים שכתב ולא יכתוב חץ אפילו בכתיבה וזהו כלל ומשני להודיע שבחיה דדוד שבטח בה' ונלחם ברשע כזה:

פסוק ח

הלוא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש וירד אלי. ניבא ולא ידע מה ניבא פיו הכשילו. הלוא גימטריא מ"ב שעל ידי שם מ"ב נעשה לישראל נס וניצולו כי כל הנסים על ידי שם מ"ב. ורמז דזה שהוא בעולם ונודע בגבורה וז"ש הלא אנכי הפלשתי הנודע הוא מסבת ואתם עבדים לשאול שאינו מועיל אך ברו לכם איש שיהיה מלך במקום שאול וירד וימשול בי לשון וירד מים עד ים. וס"ת ברו לכם איש וירד אלי גימטריא שין רמז לשי"ן של תפילין ר"ת שם ה' נקרא (עליך ויראו ממך):

פסוק ט

אם יוכל להלחם אתי והכני. פירוש שאני לא אלחם רק הוא יכני ואני אשמר מהכאתו לבד ולא יהיה לכם פתחון פה שאני איש מלחמה גם לרבות כמה כלי זיין שאני לא אלחם. ואח"ך חזר בו ואמר אני חרפתי מערכות ישראל לומר שאין בכם שום כח. ואני חוזר בי ואומר תנו לי איש ונלחמה יחד ואז כתיב וישמע שאול וכו' ויראו מאד. מפרשים וזת"ד בקצור:

פסוק יא

ויחתו ויראו מאד. אפשר במ"ש פ"ק דמגילה האי מאן דמבעית אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי וז"ש ויחתו שנכנעו מדברי רשע זה. ועי"ז ויראו מאד דמזלייהו חזי:

פסוק יב

ודוד בן איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה ושמו ישי וכו'. אמרו רז"ל שאמר הקב"ה אתה אמרת ברו לכם איש אני אמסרך ביד בן איש שנאמר ודוד בן איש אפרתי. ואפשר דהוא גלית בן ערפה שלקחה כל סטרא דמסאבותא מרות ורות לקחה כל קדושה שבה. ולזה נזדמן לו דוד שבא מרות. וז"א בן איש אפרתי מבית לחם יהודה לרמוז לרות שנשאת לבועז שאמרו לו עשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם. ומשם נולד ישי ויבא דוד זרע רות הצדקת גם חסיד"ה ויהרוג גלי"ת מת"ג האמה עגלה ערופ"ה ערפה המלאה לה זוהמא וסט"א:

פסוק יג

אליאב הבכור. יש מי שפירש וזה לשונו ירצה אף על פי שדוד נמשח למלך בתוך אחיו לא גבה לבו ולא נהג שררה על אחיו אלא אליאב הבכור ומצד זה נהג בו כבוד ולא לבד באליאב שהחיוב הוא מדין תורה וא"ו לרבות אחיך הגדול אלא אפילו ומשנהו אבינדב וכו' שלכל אחד ואחד נהג כבוד הראוי לו באופן שדוד הוא הקטן שהיה מקטין עצמו אף אצל שאר אחיו זהת"ד בקצור וזה שכתב דלרבות אחיך הגדול היינו גדול האחים לבד

הגם דיש מי שסובר כן מ"מ מחוורתא דמילתא דלרבות אחיך הגדול הוא לכל האחים הגדולים ממנו וכמו שכתבתי אני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן ר"ם. ומ"מ הכתוב מספר בשבח דוד המלך עליו השלום דהגם דשמואל הנביא ע"ה משחו למלך בפני אחיו לא גבה לבו והיה מכבד לכל אחיו ומקטין עצמו כמש"ה ודוד הוא הקטן:

פסוק כה

והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל וכו' מה יעשה לאיש וכו'. אפשר לומר דמתנה מרובה אין בם משום מחוסרי אמנה ומותר לחזור בו וכתבו הפוסקים דאם רבים אמרו לתת מתנה מרובה אסורים לחזור בהם וז"ש יעשרנו המלך עושר גדול כלומר מצד היותו מלך אעפ"י שהוא מתנה מרובה אפילו שאומר לתת עושר גדול צריך לקיים כי ברבים צריכים לקיים וכ"ש מלך. ואת בתו יתן לו לדעתו. ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל מחקי המלוכה. ויאמר דוד לאנשים העומדים עמו לאמר מה יעשה לאיש אשר יכנו וכו' הכונה לאנשים העומדים עמו כלומר דמסתמא כשהיה עומד עמהם היו ת"ח שאם לאו לא היה עומד עמהם על דרך שאמרו נקיי הדעת לא היו יושבים אא"כ יודעים מי יושב עמהם וזה רמז העומדים עמו לאמר בשביל אמירה אחת שאמרו ר"ל על שאמרו ואת בית אביו יעשה חפשי דזהו דבר שלא בא לעולם ולמי שלא בא לעולם דהכל בכלל ואת בית אביו יעשה חפשי וזה אינו מתקיים על פי הדין. ומעתה יש ספק דגם בכל מה שאמרו לא יתקיים דהו"ל כאומר קנה את וחמור דלא קנה והגם דרב המקום ביניהם מ"מ כיון שהוא מלך נאחז בחוט השערה ומי יכול לדון. ולכן אני אומר מה יעשה לאיש אשר יכנו לו לעצמו ואל תרבו תדברו ואת בית אביו וכו' דזה התוספת מגרעת. ויאמר לו העם כדבר הזה לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו. פירוש דאמרו לו כמו שרצה שלא יאמרו ואת בית אביו וכו' וזהו כדבר הזה לאמר כענין שאמר שיאמרו מה שיעשה לאיש א"נ אפשר בפלוגתא אם וי"ו לחלק או להוסיף וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבינו פנחס הלוי ז"ל דבדבר שהוא מעשה כלומר שמצוה לעשות זה וזה לכולי עלמא וי"ו מוסיף עש"ב והכא אמרו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו ואת בית אביו יעשה חפשי ולמ"ד וי"ו לחלק אפשר לומר עושר גדול או בתו יתן לו או בית אביו יעשה חפשי. ולכך נסתפק דוד הע"ה כי כונתם לחלק או באמת גם את הכל יעשה. ואמטו להכי שאל דוד הע"ה מה יעשה וכו' והשיבו לו כדבר הזה לאמר כה יעשה וכו' כלומר הכא ודאי במעמד שלשתן יהיו מאחר שהוא מעשה. ובמעשה לא נאמר וי"ו לחלק כחילוק רבינו פנחס ז"ל ודוד הע"ה רצה לדעת אם ידעו זה החילוק. או לא שנא להו ואח"ך יאמרו כונתנו כך לחלק ולא שמיע לן

חילוק זה א"נ אפשר במ"ש הרב מהרשד"ם בתשובה א"ה סימן [מ"ח] דבלשון בני אדם לכ"ע וי"ו להוסיף וז"ש כדבר הזה לאמר כלומר כדבר הזה לאמר שהוא לשון בני אדם כה יעשה לאיש ובזה ליכא ספיקא דוי"ו לחלק. א"נ רצו לומר מ"ש הרב תרומת הדשן בפסקיו דבצואות ושטרות לכ"ע וי"ו להוסיף. וא"כ הכא שהיה אומר האיש אשר יכנו יעשרנו וכו' הו"ל כצואות ושטרות דוי"ו להוסיף וז"ש כדבר הזה לאמר כלומר שהוא כמו צואות דציוה המלך והוא כמו שטר ובזה כה יעשה לאיש הכל כאשר לכל א"נ אפשר במ"ש הרמב"ם ז"ל דאין אדם מתחייב בדבר שאינו קצוב וכתב הרב מהר"ש חיון ז"ל דאם קבל הנאה אדם מתחייב בדבר שאינו קצוב. והכא אמר יעשרנו המלך עושר גדול והוא דבר שאינו קצוב גם מ"ש ואת בית אביו יעשה חפשי הוא דבר שאינו קצוב ומשו"ה נסתפק דוד המלך דהגם דלא קי"ל כדעת הרמב"ם ז"ל מ"מ אם המלך יאמר שכן הלכה מי הקשה אליו וישלם ולכן שאל מה יעשה וכו' כלומר קול דברים אנכי שומע אבל אני רוצה למען דעת דברים על בוריין והשיבו לאמר כה יעשה ודאי בלי ספק לאיש אשר יכנו דהו"ל כקבל הנאה דמתחייב כדעת הרב מהר"ש חיון ז"ל. ועתה אמת אגיד דהני בי תרי בהקדמות וי"ו לחלק או דבר שאינו קצוב. אחר זמן ראיתי שהרב הגדול מהרח"א ז"ל בספר הבהיר אש דת דף י"ט ודף ס"ט פירשם כך אך יש הפרש בסגנון שפירש הרב ז"ל קצת שש אנכי שכיונתי לדעת עליון וקדוש א"נ אפשר לומר בדין מעבורת דאמר לו טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו וכתב הרמב"ן ז"ל דה"ה הרופא שנדרו לו ממון רב בעד סמים דאין לו אלא שיויים לזה נסתפק דוד הע"ה דכל הני דיעשרנו עושר גדול וכו' הו"ל כטול דינר והעבירני דאין לו אלא שכרו ומשו"ה מתוך הויכוח רצה לברר מה יעשה לאיש וכו' והשיבו לו דשאני הכא דתלוי בגבורתו ובזכותו והוי כמ"ש הרמב"ן ז"ל דהיינו דוקא לענין הסמים אבל לענין חכמת הרופא כל מה שנדרו לו יתנו וז"ש לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו כלומר כה כמו שנדר יעשה לאיש שהוא תואר לאיש צדיק אשר יכנו בגבורתו וזכותו וצריך לשלם במיטבא הכל ולא דמי לדין מעבורת. כי הכא כה יעשה ממש לאיש אשר יכנו דאחר שיכנו כה יעשה ממש ולא שייך לומר אין לו אלא שכרו דהכא שכרו גדול ונפלא ואין לו שיעור:

פסוק כט

ויאמר דוד מה עשיתי עתה הלא דבר הוא. אפשר דרמז לו דעתה לא עשיתי אבל אח"ך אעשה כי הלא דבר הוא הוא דבר גדול שחירף מערכות אלהים חיים. ומיהו סתם את דבריו שלא יחזור אליאב לדבר קשות:

פסוק לב

אל יפול לב אדם עליו וכו'. בדבריו אלה הקצרים כלל הרבה דהוא נער ואם ינוצח לא יצטערו ויפחדו הגבורים דיאמרו אין מביאין ראיה מנער ולא יעשה רושם. ואם ינצח הגדולה תהיה לשאול אז יאמרו בגוים עבד קטן לשאול נצחו וז"ש עבדך ילך והשיבו שאול לא תוכל וכו' הדבר פשוט שהוא ינצח ומה בצע שתלך כיון שלא יש ספק כלל כי נער אתה והוא איש מלחמה. מפרשים:

פסוק לו

גם את הארי גם הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף וכו'. אפשר דהכונה כמו שארז"ל כי אמר דוד שבא לידו דבר זה לרמוז שיתחזק שעל ידו יעשה ה' ישועה לישראל וזה כיוין לומר לשאול גם את הארי וכו' הכה עבדך והראוני משמים שכבר היה לשעבר הפלשתי כאחד מהם ואתרע מזליה כי חרף וכו' ובעת ההיא נפל מזלו והיה מת כאחד מהם. ורמז הערל הזה מכלל דאיכא אחרים. כי הוא כאחד מהם ואכתי פשו שם רמז לעשות נקמה בגוים. ותיבות גם את גימטריא גלית עם הכולל:

פסוק לז

לך וה' יהיה עמך. כלומר אתה אמרת ה' אשר הצילני כלומר ה' מדת רחמים. ואני אומר לך וה' יהיה עמך אפילו מדת הדין כמשז"ל וה' הוא ובית דינו. מפרשים. ואפשר דכלפי שדואג אמר לו לשעבר וה' עמו. על כן אמר לו עכשיו לך וה' יהיה עמך שיתמיד להיות עמך גם בהליכה זו:

ויואל ללכת כי לא נסה. ויאמר דוד אל שאול לא אוכל ללכת וכו' אפשר לפרש דרך דרש כי אמרו רז"ל דהגם דשאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם עתה וילבש שאול את דוד מדיו ובאו לדוד כמדתו ונתקנא שאול על זה עכ"ד וזה היה לדוד אות מלכות. והיה חפץ דוד ללכת בהם דזה הי"ל אות על מלכות וז"ש ויואל ללכת רצה ללכת בשמחת לב דזה מורה על המלכות. כי לא נסה עדיין בשום דבר על המלכות ועתה ממילא בא הדבר הזה. אך מאחר שהרגיש דשאול הכניס בו עין הרע לכן ויאמר דוד אל שאול דייקא נסתר מחמת"ו לא אוכל ללכת באלה:

פסוק מ

ויקח מקלו בידו. להטעותו שכל עצמו לבא אליו במקל שלא ירגיש בקלע וישמור עצמו. מפרשים:

ויבחר לו חמשה חלוקי אבנים וכו'. בספר הגלגולים כתב יד פרק מ"ז ביאר ענין זה והם מפלאות תמים דעים. ושם כתב שכשהביט דוד אליו נצטרע גלית וז"ש יסגרך ה' בידי.

והאבן טבעה במצחו למעלה מהששה אמות במקום הזרת. אשר כנגדו העורף בחינת ערפה אמו מהסט"א. ובהיות שרות לקחה כל הקדושה של ערפה. וערפה כל הסט"א שהיה ברות. לכן בא דוד בכח הששה שערי קדושה שהיה ברות לקח ה' חלוקי אבנים מן הנחל שהם ששה והמית את גלית שבא מערפה סט"א רע לעומת טוב של רות ע"ש באורך וזה קצת מפשט של הסוד:

פסוק מב

ויבזהו כי היה נער ואדמוני עם יפה מראה. פירוש ויבזהו כי היה נער ואין בו תחבולות מלחמה עם יפה מראה ואין טבע יפה עינים להיות גבור. מפרשים:

פסוק מה

ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות וכו' אשר חרפת. פירוש כי לשעבר שלקחת הארון בימי עלי דע שישראל בו בפרק לא שמו בטחונם בה' אבל אנכי בא אליך בשם ה' צבאות ולכן ה' יסגרך בידי וכך יהיה כי לה' המלחמה שאמרת ברו לכם איש על ה' איש מלחמה א"כ ודאי שהוא ינקם ממך. מפרשים. ואפשר לרמוז ואנכי בא אליך וכו' שאני בא מרות והכונה שבפיו ידבר אלה הדברים וכונתו לעורר הרחמים שבא מרות שהיא לקחה ששה שערים בקדושה מלאה וערפה לקחה כנגדה בסט"א כמ"ש רבינו האר"י ז"ל וזה רמז באומרו ואנכי וי"ו אנכי בא אליך בשם ה' צבאות להזכיר זכות רות שלקחה בקדושה מלאה ורחל ומילין לצד עילאה ימלל:

פסוק נא

ויקח את חרבו וישלפה מתערה. הודיע הכתוב שהיה מעשה רב לשלוף החרב מתערה במ"ש רז"ל דהיתה סוגרת ומסוגרת ואוריה נער הפלשתי ידע לפותחה. כלי יקר:

פסוק נב

ויקומו אנשי ישראל. הן רבים ואחריהם אנשי יהודה ויריעו כי ה' נלחם להם ויפלו חללי פלשתים שהרגו הם בהם. שם:

פסוק נח

ויאמר בן עבדך ישי. ואם אבי המפורסם יוצא באוכלסא עבדך מכ"ש שאני עבדך ובזכות אבי החסיד זאת היתה לי ונקרא הנצחון על שמך כי יאמרו נער עבד שאול הרגו וא"כ השבח לשמך ולזכרך. מפרשים:

פרק יח

פסוק א

ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד. על פי הפשט שידע שהוא בן ישי המפורסם בקדושה וחסידות וה' עמו שבאה תשועת ישראל על ידו. וגם שיקח אחותו כמו שנדר אביו לזה ויאהבהו כנפשו. והרמ"ע ז"ל משם מהר"י סרוק ז"ל כתב כי דוד בחינת הלל ויהונתן בחינת שמאי. ולכן אמרו על דוד שהלכה כמותו בכל מקום כמו הלל עכ"ד והיה עניו כהלל ולכך אהבו יונתן דגם שבא על ידו התשועה הגדולה הוא היה מקטין עצמו והענוה אזור חלציו. ודייק הכתוב לומר ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד לומר שלא היה אהבה גופנית רק היה אהבה לשם שמים כי ראה שה' עמו ובאה תשועה גדולה שלא כדרך טבע כלל והיה נס מופלא בפרסום גדול וראה ענותנותו הגדולה כי בזה שכינה שורה עליו. ולכן נפש יונתן הטהורה נקשרה בנפש דוד לשם שמים וזהו מה שמזכיר הכתוב. מלבד הנוגע לגוף שיקח אחותו. ויתן חינו שהוא יפה עינים וטוב רואי. וגם כי יש לסמוך עליו במלחמה. אמנם הכתוב בא לומר מצד רוחניות שהוא העיקר ופוטר את הטפלה שהוא אהבה גופנית:

פסוק ב

ויקחהו שאול ביום ההוא. אפשר שהקדים הכתוב ענין זה. הגם שנראה שקדם לזה ענין הנשים המשחקות שאמרו הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו שהיה בשוב דוד מהכות הפלשתי מיד. מפני דשאול חרה לו מאד. ואם אח"ך היה כותב פסוק זה ויקחהו שאול הייתי סובר שלקחו שאול שיהיה מזומן אצלו להורגו. לכן הקדים זה הכתוב לומר שזה היה לטובה ולא חשב לרעה רק שראה אהבת יהונתן עמו דבר פלא וגם שיתן לו בתו ואינו נכון שתנשא לרועה צאן:

פסוק ח

נתנו לדוד רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה. אפשר דמלבד שזה יתרון גדול לדוד על חד עשר. עוד בה דבמזמור יושב בסתר שהוא מי"א מזמורים שאמר משה רבינו ע"ה אמר יפול מצדך אלף ורבבה מימינך. אלף מצד שמאל. ורבבה מצד ימין ורמז לשאול ליד כהה. ולדוד ליד ימין. ושמעתי מהרב המובהק החסיד ועניו כמהר"ר משה מזרחי ז"ל שהיה מפרש דהכי פירוש הכתוב לדוד נתנו רבבות ואין אני מצטער על זה אדרבא יוסיפו לו שבח וזהו ועוד לו. אמנם כמו הצער עלה על המלכות שישאר לי ולא לו וז"ש אך המלוכה עכ"ד ואפשר דהקפיד על שלא אמרו הכה שאול המלך באלפיו שאם היו

אומרים כן לא היה לו צער אבל עתה הזכירו שניהם בשמם כאלו הם שוים במדרגתם ובמהותם. ונוסף על זה עד דוד הגדיל ברבבות וז"ש נתנו לדוד הרבבות וכו' ועוד לו יוסיפו לו שבח. אך המלוכה שהיה להם לומר המלך שאול. ואחרי כתבי ראיתי שכן פירש הרב הגדול מהר"ר יעקב בי רב ז"ל הביאו הרב כלי יקר ז"ל עלץ לבי שכיונתי לדעת גדול:

פסוק יד

ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו. פירשו כת הקודמין במ"ש המקובלים שהלומד מקרא משנה תלמוד קבלה יאירו בו ד' אותיות שם המיוחד הוי"ה ברוך הוא. וז"ש ויהי דוד לכל דרכיו משכיל בכל חלק הלימוד שהיה עוסק בתורה במקרא במשנה בתלמוד ובסתרי תורה ולכן היו מאירים בו ד' אותיות הוי"ה ברוך הוא וזהו שאמר וה' עמו שם הויה ברוך הוא שמאירים בו ד' אותיותיו. ואפשר לומר במשז"ל וה' לקח הוא ובית דינו וז"ש ויהי דוד לכל דרכיו בין בעניני הגוף בין בעניני הנפש משכיל וכל מעשיו לש"ש ולכן זכה שאף מדת הדין היה עמו בכל להטיב לו וז"ש וה' הוא ובית דינו עמו. ואפשר עוד לרמוז כי ס"ת ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו בגימטריא הוי"ה אדני שכל עניניו ליחד קב"ה ושכינתיה. והנה לכל דרכיו דרכו כתיב דרכיו קרי אפשר דרמז דהוא תפס מדת הענוה בקנין גמור ורז"ל אמרו ודוד ואנשיו הולכים בדרך בדרך ענוה וזה רמז לכל דרכו שהיא הענוה הנקראת דרך משכיל שכל פינות שהיה פונה לאחוז בענוה בשלימות ועי"ז זכה לכל דרכיו רבים כי לו שלם בכל דבענוה אמיתית זוכה בכל:

פסוק טז

וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד כי הוא יוצא ובא לפניהם. פירוש וכל ישראל אפילו שבט בנימין דשאול המלך משבט בנימין ויהודה בפרט דדוד בא משבט יהודה כלם אוהבים אותו כי בזה נתמלא רצונם ששאלו מלך לצאת ולבא לפניהם ובדוד נתקיים מחשבתם. מפרשים. ואפשר שדקדק הכתוב לומר אוהב לשון יחיד כי ישראל ויהודה כלם היו לאחדים כאיש אחד לאהוב את דוד בלב שלם. שוב ראיתי מ"ש הרב כלי יקר ז"ל ובכלל דבריו דברי אלא שהרב צידד עוד והאריך ע"ש:

פסוק יח

מי אנכי ומי חיי משפחת אבי בישראל וכו'. אפשר כי בחכמה יסד אר"ש דאמר לשון זה כי שאול יסבור דגם משפחתו אינה חשובה להתחתן במלך כמו שפירשו המפרשים ז"ל דמי אנכי ומי חיי מוסב תיבת מי על המשפחה גם כן. וזה לכבוד שאול כי מלך הוא. אך לכבוד אביו דמלבד חיובו מצד שהוא אביו. הנה צורף שהוא עליון וקדוש נכנס

ויוצא באוכלוסא מד' שמתו בעטיו של נחש והוא בא משבט יהודה וממשפחת פרץ ובועז ועובד וא"כ אביו ומשפחתו הם מן הרמתי"ם. לכך לא אמר ומי משפחת אבי. ולכך אמר לישנא דמשתמע לתרי אנפי וזה דאשתקי"ל מילוליה בשקל הקדש לכבוד המלך ולכבוד אביו ומשפחתו:

פסוק כג

ואנכי איש רש ונקלה. אפשר דרמז לו שהוא הבטיח להעשירו עושר גדול ולא קיים:

פסוק ל

שכל דוד מכל עבדי שאול וייקר שמו מאד. אפשר דרמז הכתוב שהיו מחשיבין אותו כשאול שהוא המלך וכן וייקר גימטריא כוש שהוא שאול כמו שאמרו רז"ל על פסוק על דברי כוש בן ימיני שהוא שאול שהיה משונה במעשיו לשבח וכן היה דוד בעיניהם משונה במעשיו לשבח כמו שאול המלך ע"ה. ודרך רמז ואסמכתא לבר מגוף הענין. רמז באומרו וייקר שמו מאד כי שם דוד מורה יחוד שלם אות ד' למ' ואות ו' ז"א ואות ד' נגד ד' מוחין ואות יוד בכח רמז למוחין דאבא ואחר שהיה דוד בג"ע עזרא כתב מלא יוד בסוד אחותי בת אבי וזה רמז הכתוב וייקר שמו מאד וגם בזה רמז שם מ' ו' ז"א יחוד קבה"ו ותקן אדם הראשון שהיה גלגולו וזהו מאד אותיות אדם וא"ש ההי"ב:

פרק יט

פסוק א

וידבר שאול אל יונתן בנו וכו' ויהונתן בן שאול חפץ בדוד מאד. ויש להבין דברישא אמר וידבר שאול אל יונתן ובתוך כדי דיבור כתיב ויהונתן בן שאול. ואפשר לומר במ"ש הרב גט פשוט ז"ל סימן קכ"ט ס"ק קכ"א דהוסיפו יוד בשם דויד וה' בשם יהונתן לרמוז דשם י"ה ביניהם כאיש ואשה וז"ש נפלאת אהבתך לי מאהבת נשים עכ"ד וזה רמז דשאול דיבר אל יונתן וכו' להמית את דוד אך לא הועיל וז"ש ויהונתן בן שאול כתיב יהונתן בתוספת ה"א לרמוז שהוסיף ה' בשמו לאהוב אותו ושם י"ה ביניהם ולזה הגם שהוא בן שאול השונא לדוד הוא חפץ בדוד מאד ולזה הגיד לו כי כרתו ברית שניהם ועשה מעשה להוסיף בשמו ה"א ויהיה יהונתן:

פסוק ב

ויגד יהונתן לדוד לאמר. אפשר דהכונה דאם לא היה חפץ בדוד מאד שלזה נקרא יהונתן הגם שהוא לא היה שולח יד בדוד להמיתו כי אין בו עון והוא מחוייב שלא לשמוע לאביו כמשז"ל בריש יבמות יכול שאם א"ל חלל שבת שישמע לו ת"ל אני ה'. אמנם

לא היה משתדל בהצלתו. אך מצד אהבה הגיד לו לשמור עצמו וז"ש ויגד יהונתן לדוד לאמר מסיבה שנקרא יהונתן לאהבה עצמית הגיד לו לאמר באמירה מפורשת ומבוררת: **מבקש שאול אבי להמיתך**. הזכיר לו שאול ולא הספיק לומר אבי לבד כלומר פקח עיניך דהוא שאול מלך ויעשה כל טצדקי למצוא אותך בכח מלכותו ולכך צריך להשמר וליסתר יפה יפה שלא ימצאך. או יהיה כונתו להפך שלא יצטער ויפול לבו לומר אנה מפניו אברח לז"א דע כי שאול לבד הוא מבקש להמיתך אבל עבדיו ושריו אינם מסכימים על זה שכלם אוהביך אבל מ"מ תהיה מעלומי העי"ן הלא דוד מסתתר. מפרשים. ויש להוסיף דגם ששאול הוא שונא גמור בהיותו אבי וידעו שאני אוהב אותך ימנעו לקיים ציוויו. וממה שאמר יונתן שאול אבי ונכתב בספר יש להוכיח דלא כמ"ש הרב הגדול מהר"י רוזאניס ז"ל בספר המשובח פרשת דרכים דף ל"ו דהגם דשרי לומר מורי פלוני מ"מ אסור לומר פלוני מורי וכתב זה בשם רבותיו ז"ל והרי יונתן אמר שאול אבי ומוכח שאין חילוק ושרי לומר פלוני מורי וכבר כתבתי בזה בספרי הקטן פתח עינים בברכות על דף ד' ע"ש:

פסוק ג

בשדה אשר אתה שם. אפשר דבא לומר מכאן תראה שלא יש פחד הרבה וכפירוש שני של המפרשים שכתבנו בסמוך דדוקא שאול לבדו השונא וכל השרים אהבוך וידעו כי אני אוהבך ביותר והראיה שלמחר נטייל בשדה עצמו אשר אתה שם:

פסוק ד

אל יחטא המלך בעבדו בדוד. אפשר שאמר כן לומר בעבדו הגם שאינו דוד כי הוא עבד נאמן בתכלית בדוד שהוא ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא וה' עמו על דרך שדרשו רז"ל על פסוק ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה:

וכי מעשיו טוב לך מאד. אפשר דהכי פירושו וכל מעשיו הרבים כלם כאחד הם יחוד אחד טוב לך מאד מצדו. ואם נמשך מזה דנצטערת על אשר אמרו המשחקות שאול באלפיו ודוד ברבבותיו הוא לא חטא לך. וישם את נפשו בכפו ויך את הפלשתי וקרוב הדבר למוסר עצמו על קדוש ה' כי קנא לה' ומוסר עצמו על קדוש ה' נתקן בכל אבריו וכמ"ש מהר"ם אלשיך ז"ל על פנחס. ויעש ה' תשועה גדולה לכל ישראל ומגלגלין זכות על ידי זכאי והיה נס מפורסם ראית ותשמח ומכל זה נראה דחשוב מאד לפני ה':

ולמה תחטא וכו'. והפשט הוא דהיה לו כבוד גדול בשמים ובארץ ולא נכון להרע לגברא דמאריה סייעיה ובפרט כי לא חטא. ובסתום חכמה מודיעו ברמז כי י"ה עמו ולא יכול לו ואדרבא הוא מסתכן בדבר:

פסוק ו
וישמע שאול בקול יהונתן. אפשר וישמע שאול שהבין עומק דבריו וישבע שאול שנשבע לכוף את יצרו חי ה' אם יומת לא על ידי ולא על ידי שלוחי כמ"ש המפרשים ז"ל:

פסוק ח
ותוסף המלחמה וכו'. יען שראו מה שעשה דוד לכרות ערלתם ואינו מנהג לעשות בשנאים ושאול ציוה לחתוך ק' ערלות פלשתים שגלית נולד ממאה שבאו על ערפה אמו וגרמו שילד גלית. מפרשים:

פסוק ט
ודוד מנגן ביד. פירש בספר לקוטי תורה שהיה לו י"ד עתים טובות ואפשר לרמוז כי דוד גימטריא י"ד והמפרשים פירשו שר"ל מנגן ביד בכל כחו שיצא הניגון טוב להעביר הרוח רעה מעל שאול. ובתקוני הזהר הקדוש סוף דף ז"ך דפוס קושטא רמז על פסוק זה ודוד מנגן בי"ד סתרי תורה ע"ש:

פסוק יז
למה ככה רימתני ותשלחי את אויבי. פירוש שאמרת שהוא חולה ונתת התרפים וכביר העזים במטה וכל זה רמאות ולעג. והעיקר ותשלחי את אויבי. והיא השיבה הוא אמר אלי כלומר הוא ציוה לעשות כל המרמות האלה. וגם אמר שלחני למה אמיתך והוכרחתי מאימות מות לעשות ולא מלבי:

פסוק יח
ויגד לו את כל אשר עשה לו שאול. ושמואל הע"ה לא השיבו וסתמו כפירושו דודאי לא יוכל לו ומה שמשח לו למלך ודאי יתקיים. ורז"ל אמרו שלמד דוד עם שמואל אותה הלילה מה שאין תלמיד ותיק לומד בק' שנה. ובא וראה קדושת דוד המלך שבהיותו מסוכן למות נתעסק כל כך בלימוד:

פסוק כד
הגם שאול בנביאים. כי היה לו רוח רעה ואלים כח שמואל לדחות כח הסט"א ולשרות בו הנבואה וזוהי התמיהא:

פרק כ

פסוק א
מה עשיתי וכו'. פירוש מה עוני שלא בפני אביך ומה חטאתי חטא כל שהוא לפני אביך:

פסוק ב
חלילה לא תמות. כי נשבע לפני חי ה' אם יומת. וכי תימא שמא עשה התרה לשבועתו. הנה לא יעשה אבי וכו' ולא יגלה את אזני וכו':

פסוק ג
כי כפשע וכו'. אלמלא אחותך מיכל שהבריחה אותי ולא שפשעה באביה כי אינה מחוייבת לכבודו בדבר שהוא אסור ואינו פשע. אלא הסכנה היתה צרה קרובה כפסע וכו'. מפרשים:

פסוק ז
אם כה יאמר טוב שלום לעבדך וכו'. פירוש דמאחר דיש לו מקום להקפיד עליך שנתת לי רשות והוא יתרצה ויאמר טוב ברית כרותה לשפתים ואקוה טוב. ואם חרה יחרה עלי ועליך. מפרשים:

פסוק טו
ולא בהכרית ה' את אויבי דוד. פירוש אפילו בהכרית ה' את אויביך אעפ"י שאבי מכלל אויביך לא תכרית את משפחתי:

פסוק טז
מיד אויבי דוד. פירוש מיד דוד וכנה הכתוב ומתי בקש כשאמר אתה וציבא תחלקו את השדה יצאת בת קול וכו'. דברי אמת כ"י להרב מהר"ש עדני ז"ל:

פסוק יט
אבן האזל. פירוש אבן שהיתה אות להולכי דרכים וכן ת"י אבן אתא:

פסוק כו
כי אמר מקרה הוא בלתי טהור. אפשר במ"ש בעניותנו בקונטריס פתח עינים בריש פסחים דהתורה אינה מקבלת טומאה ומשום הכי כתוב בתורה טומאה. מ"מ גילתה תורה לכתוב אשר איננה טהורה ללמד דעת לאדם שהוא עלול שלא יוציא דבר מגונה מפיו וז"ש כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא. וכי תימא אמאי האריך ולא אמר טמא בקצרה כמו שכתוב בתורה לז"א כי לא טהור האדם והוא עלול משא"כ התורה א"נ אפשר במ"ש הרשב"ץ ז"ל בתשובותיו ח"ג סימן ע"ח ופיר"ש מן האשה רבנית אחת בחלקו"ת תשית דהרב ישנה לתלמידיו דרך קצרה אפילו בלשון מגונה לפי שהם מתבלבלים אך התלמיד לרב לא יוציא מגונה שהרב אינו מתבלבל ע"ש באורך ולפי זה בינו לבין עצמו אל יוציא מגונה וז"ש ולא דיבר מאומה לאחרים כי אמר כמדבר בינו לבין עצמו ומסיבה זו עקם כמה אותיות דליכא למיחש לבלבול. א"נ אפשר דידוע דמוקמינן

גברא אחזקתיה וז"ש כי אמר מקרה הוא ונתן טעם שדוד הוא מוחזק וז"ש בלתי טהור הוא דייקא ולכן אני אומר כי לא טהור דמוקמינן ליה אחזקתיה. והראשונים אמרו דרך הלצה. כי מי שאינו נותן לב בעניני העיר ובצרות הבאות לאדם מחולאים או מחסרון מעות והפסדות ואומר שהכל דרך מקרה הוא. לא דיבר נכונה כי הכל בהשגחה אלהית מדה כנגד מדה ובתוכחות על עון ואין לך דבר קטון וגדול שאינו בהשגחה אם לטוב אם למוטב וז"ש כי אמר מקרה הוא מי שאומר על הענינים מכלל ופרט מקרה הוא. הלא זה אות בלתי טהור הוא האומר כן. כי לא טהור במחשבות רעות בעיקרי הדת ה' יצילנו:

פסוק כז

מדוע לא בא בן ישי וכו' נשאול נשאל דוד וכו'. אפשר במשז"ל דשאול דואג ואחיתופל לא היו מזכירים לדוד הע"ה בשמו רק בן ישי. והטעם כי טבע האוהב להזכיר שם אוהבו ואפילו בלי צורך קראו בשמו. וכלפי לייא השונא אינו יכול להזכיר שמו ומבקש אופן שלא להזכיר שמו. ושאול סירכיה נקיט ואמר מדוע לא בא בן ישי כי לא יוכל לומר דוד משנאתו. כל קבל דנא יהונתן בלי צורך הזכיר שמו ואמר נשאל נשאל דוד מעמדי והול"ל נשאל נשאל מעמדי דבגויה קא משתעו וגם ידע דאביו שונאו ועם כל זה מרוב אהבתו לא יכול להתאפק ואמר נשאל נשאל דוד. ומזה נתברר לשאול רוב אהבתו וחרה אפו וז"ש כי ידעתי כי בוחר אתה לבן ישי:

פסוק ל

כי בוחר אתה לבן ישי לבושתך ולבושת ערות אמך. יש מי שפירש במשז"ל דמואביות מותרות דכתיב על דבר אשר לא קדמו וכו' ואין דרכה של אשה לקדם אפילו לקראת נשים דכל כבודה בת מלך פנימה ואמרו ז"ל דכשהלכו שבט בנימין לחטוף להם נשים מן המחוללות שאול הוה צניע ומעלי ולא פשט ידו. ואם יונתן חטפתו. וז"ש כי בוחר אתה לבן ישי ומזה מוכח דאין דרכה של אשה לקדם וזה הדבר לבשתך שיאמרו כי אתה בן חצופה ולבשת ערות אמך דהחציפה לחטוף אליה איש:

פסוק לב

ויאמר אליו למה יומת מה עשה. פירש הרב הגדול מהר"י חאגיז ז"ל בספר קרבן מנחה סימן ק"ם דאיכא פלוגתא אי סעודת ר"ח דאוריתא או לא. והבין שאול דדוד רצה להורות דסעודת ר"ח לאו דאוריתא ולזה לא בא לסעודה וא"כ מורה הלכה בפני רבו הוא וחייב מיתה ולז"א חי ה' כי בן מות הוא. ויהונתן השיבו דלא צדק כי זבח משפחה וכו'. ותו הן לו יהי כדבריו לא אמרן דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה אלא דמורה הלכה בהדיא אבל הכא לא עשה מעשה אלא בשב ואל תעשה לא בא ויש ספק דשמא ס"ל דסעודת

ר"ח לאו דאוריתא ואינו חייב מיתה וז"ש למה יומת מה עשה בפועל ואעיקרא אינו מבורר דזה כונתו עכ"ד. ואפשר דעוד כיוין באומרו למה יומת דמורה הלכה בפני רבו דחייב מיתה אינו שב"ד או המלך יהרגוהו רק חייב מיתה לשמים וז"ש למה יומת בידי אדם ואעיקרא מה עשה דאינו חייב מיתה כלל כמו שפירש הרב הנזכר. ומורינו הרב הגדול שארנו כמהר"ר אברהם יצחקי ז"ל פירש דכונת דוד לומר דמשפחת בית הלחמי אתרחיש להו ניסא וקבלוהו י"ט עליהם ועל זרעם. ואם אחר נדרם זה אירע גזרת ב"ד שגזרו תעניות ובכלל י"ט שלהם ונראה שנדרם דוחה גזרת ב"ד. וזהו מה שאמר יהונתן זבח משפחה וכו' ושאל ממני שאני אב"ד אם מותר היה לילך ואין בזה משום מבטל מצות המלך והוריתי לו מאחר דנדרם קדם למלכותך שילך לקיים נדר משפחתו. ושאול חרה אפו וביזה את אמו שגם אמו טעתה לחטוף שאול דהיא היתה אסורה כמו אביה שהיה בכלל השבועה שלא לתת אשה לבנימין וטעתה בדין וכן אתה טעיתה בדין ובן מות הוא שעבר על דברי והוא מורד כמ"ש התוספות שאוריה מרד שלא הלך לביתו כמו שאמר לו המלך ויען יונתן למה יומת דכדין הוריתי דנדרם קדם לגזרתך ועוד מה עשה שהוא עשה ע"פ הוראתי. והן לו יהי שאני טעיתי הוא פטור דעשה על פי זהת"ד הרב ז"ל בקצור:

פסוק לד

כי נעצב אל דוד כי הכלימו אביו. אפשר דכל צער יונתן על דוד וז"ש ולא אכל לחם כי נעצב אל דוד וזהו האמת אך היה אומר דמה שהיה מצטער היה כי הכלימו אביו על זה דוקא והטעם האמיתי יכחידנו תחת לשונו:

פסוק לה

ויהי בבקר ויצא יהונתן. לא הלך בלילה כדי שלא ירגיש שום אדם ולא יחקרו היכן הולך בלילה אך ביום לא יעלה על לב שהולך לדבר עם דוד. מפרשים:

פרק כא

פסוק א

ויקם וילך ויהונתן בא העיר. אפשר דדוד לרוב הפחד הלך כמתגנב ולכן לא אמר ויקם דוד וילך אלא ויקם וילך סתם. ויהונתן לרוב אהבתו וצערו היו רגליו מוליכות אותו ואינו מרגיש מצד טרדת הדאגה והמחשבות כאיש אשר לא יודע ונמצא שבא לעיר בלי מחשבה על הדרך כי לבו בל עמו וז"ש ויהונתן בא העיר כאלו לא היה דרך ונמצא בעיר:

פסוק ב

מדוע אתה לבדך וכו'. כי לפעמים כשהיה הולך שם היה בא באנשים כמו שר שהולך עם אנשיו ועל כן שאל מה היום מימים:

פסוק ה

כי אם לחם קדש. אמרו במדרש שמואל דוד אשכחיה לאחימלך שהיה עושה לחם הפנים בשבת א"ל דוד ביום השבת יערכנו עריכתו בשבת ואין מעשהו בשבת א"ל אחימלך כך למדנו דואג האדומי דמעשהו דוחה את השבת א"ל דוד כך מקובלני עריכתו בשבת ואין מעשהו בשבת ע"כ וצריך להבין דבאותה שעה שבא דוד אצל אחימלך מסוכן היה שאחזו בולמוס שהרי אכל לחם הפנים האסור לזרים כדכתיב בקרא ובמנחות דף צ"ו וא"כ בשעת טירוף הדעת כזו שאחזו בולמוס מה לו לדוד בהוראות. ופירש הרב הגדול מהר"י רוזאניס ז"ל בספר הבהיר פרשת דרכים דרוש י"ג דף ל' ע"ד דוד הע"ה עיקר כונתו היתה לשאול באורים ותומים לדעת את הדרך ילך בה וחשש מאחימלך אולי יהיה סובר כסברת דואג שאין נשאלין למי שצורך הצבור אלא למלך שהרי אחימלך סמך על דואג דמעשה לחם הפנים דוחה שבת. ואם בשעת מעשה היה דוד אומר לאחימלך דנשאלין למי שצורך הצבור בו לא ישמע אליו אחימלך דק"ל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו כמ"ש ביבמות דף ע"ז והיינו אם נוגע בדבר כמ"ש התוספות. לכן רצה לומר אצל דין זה דנשאלין למי שצורך הצבור הוראה אחרת דעריכת לחם הפנים בשבת ואין מעשה דוחה שבת דבזה לא היה נוגע בדבר וכיון דאמר מילתא אחריתי בהדיה הך מילתא שנוגע בדבר מהימן כמ"ש בש"ס ביבמות דף צ"ח זהו תורף דברי הרב פרשת דרכים ז"ל. ויש להעיר קצת דקודם זה כבר אחימלך היה שואל באו"ת לדוד המלך כמ"ש הוא לשאול היום החילותי לשאול לו באלהים ופירש רש"י ז"ל בתמיהא זה ימים רבים שצורך הצבור בו ומאז אני שואל. וא"כ אמאי הוצרך לזה. ותו דדואג לא גילה דעתו אלא כשדיבר על אחימלך לשאול וחלק על אבנר ועמשא וסנהדרין כמשז"ל והביא כל זה הרב פרשת דרכים ז"ל עצמו באותו הדף עצמו ע"א ע"ש. ויש לישב:

פסוק ט

ואין יש פה תחת ידך חנית וכו'. הפשוט הוא שהולך בדרך ויעש בריחי"ם וצריך לו. ויש מי שפירש שנתירא שמא ירדוף אחריו דואג:

פסוק י
ויאמר דוד אין כמוה. אפשר שאמר אין כמוה וטעמו דאתרחיש ליה ניסא עמה וסימנא מילתא כי ה' עמו להצילו מאויביו:

פסוק יא
ויקם דוד ויברח ביום ההוא. פירוש אמר ויקם כי הוא היה מסוכן שאחזו בולמוס. ועתה הרי הוא נשבע ונוטל חרב גלית ושאל באו"ת והובטח על ההצלה ועל כן קימה היתה לו וז"ש ויקם דוד ע"ד שדרשו רז"ל על פסוק וישא יעקב את רגליו. ויברח שהיה בו כח לברוח ביום ההוא דעד עתה היה ברשות שאול בא"י מפרשים:

פסוק יד
וישנו את טעמו בעיניהם ויתהולל וכו'. ארז"ל דדוד הע"ה היה מהרהר על ג' דברים למה נבראו. שטות. פרעוש. עכביש. והוצרך לשלשתן להציל ממות נפשו. זה יצא ראשונה שע"י השטות ניצול. ופרעוש כשלקח צפחת וחנית שאול שהיתה ירך שאול זקופה ועבר דרך שם ואח"כ פשט לו את רגל ובא פרעוש ועקצו וזקף הירך ועבר. ועכביש כשבא שאול במערה באופן דבמוט"ב תלתא הצילוהו מהמיתה והיה לו שפע רב בהם שפע ר"ת שוטה פרעוש עכביש. ובלקוטי כתבתי בעניותי בזה בס"ד:

פרק כב

פסוק א
וישמעו אחיו וכל בית אביו. שמעו כי ניצול מאכיש מלך גת שהיה נס מופלא וזה אות כי ה' עמו לכן באו אתו עמו מפרשים:

פסוק ב
ויתקבצו אליו וכו' וכל איש מר נפש. פירוש מעבירות שבידו. ויהי עליהם לשר שהחזירם בתשובה ויהיו עמו להתנהג בדרכיו דרכי ה'. ואמר הכתוב שלא גבה לבו אלא היה לשר כמו שהיה שמינהו שאול שר גם עתה לא גבה לבו להוסיף לו מעלה יותר הגם שידע שהוא מלך שמשחו שמואל הע"ה וה' עמו מפרשים. ואפשר לרמוז עמו כארבע מאות איש ס"ת עשו ת' שהיה מכוין לבטל סט"א שהם עשו ת' איש גונדא דחימה כידוע:

פסוק ג
עד אשר אדע מה יעשה לי אלהים. אפשר מה יעשה לי אלהים מדת הדין לנקום נקמתי משאול המשלם לי רעה תחת טובה. ואפשר לרמוז עד אשר אדע שיגברו הרחמים ומדת הדין תהפך למדת רחמים וז"ש מה שם מ"ה הויה דאלפין מדת רחמים יעשה לי אלהים

מדת הדין ר"ל אלהים יתהפך למ"ה רחמים על דרך שפירש הרב האר"י ז"ל מ"ה היה לנו. והכא יש לרמוז מה יעשה אלהים כי שם אלהים יהיה מ"ה. ואפשר עוד שכונתו ליחד קבה"ו וז"ש עד ת"ת אשר אימא אדע לשון וידע אדם מ"ה שם מה ישפיע במלכות שהוא שם אלהים. ומשם יושפע ריוח והצלה וא"ש ההי"ב:

פסוק ה

לא תשב במצודה לך ובאת לך ארץ יהודה. פירוש לא תהיה במצודה הקרובה למואב ותסמוך על זכות רות שבאת ממואב. לך ובאת ארץ יהודה וזכות אבותיך שהם משבט יהודה אגוני מגנא ואצולי מצלא מפרשים. וכפ"ז אפשר לרמוז ובאת אותיות אבות וגם שם אהניא זכות רות כי היא אמה של מלכות יהודה והיא נפרדה ממואב ורמז ארץ יהודה ארץ ר"ת צדקת רות אתך דשם ביהודה כלהו איתנהו זכות רות ואבותיך:

פסוק י

ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו. כלומר ועל כן לא נלחמתי עמו דהוא גבור וחרב גלית בידו ויתר על כן שמתעורר זכות שהושיע בה ישראל ולזה יראתי לקום נגדו מפרשים:

פסוק טז

מות תמות. מיתה כפולה שחטאת לה' לשאול באורים ותומים וחטאת לי לעזור לשנאי. מפרשים. ובאמת ענין זה של נוב עיר הכהנים תסמר שערת האדם מאד ויפה שתיקה:

פסוק כג

כי משמרת אתה עמדי. וזכותא דרבים עדיף וה' שמרנו. מפרשים. ואפשר דרד הלציי כי אביתר גימטריא תרי"ג ועל ידך אני זוכר לשמור תרי"ג מצות וז"ש כי משמרת אתה עמדי:

פרק כג

פסוק ב

וישאל דוד בה' לאמר. יש מי שפירש כי לא במשפט האורים היתה השאלה כי אם בתפלה שישיב לו הי"ת והשיב לו ה' ברוח קדשו כי רוח ה' דיבר בו וכן ממ"ש אח"ך ויהי בברוח אביתר וכו' אפוד ירד בידו נראה דעד הנה לא שאל דוד בו עכ"ד. ולדעתי הקצרה העיקר כמו שפירשו רוב המפרשים ז"ל ששאל באו"ת כמו שמפרש הכתוב בסוף אפוד ירד בידו. וזהו שאמר וישאל דוד ששאל באו"ת וכן בסמוך כתיב ויוסף עוד לשאול בה' ולשון זה הוא על שאלת אורים ותומים. ומה שפירש המפרש הנזכר שהיה בתפלה והשיבו ה' ברוח הקדש לא נהירא מכמה טעמים:

פסוק ג

הנה אנחנו פה ביהודה יראים וכו'. פירוש ה' אמר שתושיע קעילה אבל אפשר שימותו כלם או חציים ולזה שאל פעם אחרת והשיבו ה' אני נותן את פלשתים בידך כדבר הניתן מיד ליד ולא יחסר מהיד מאומה. מפרשים:

פסוק ו

אפוד ירד בידו. מה שאיחר הכתוב לומר זה והו"ל לכתבו לעיל קודם וישאל דוד בה'. אפשר לרמוז דלעיל לא היה חידוש אם שאל באו"ת שהדין הוא לשאול למי שצורך הצבור בו ושם היה להושיע ישראל אשר בעיר קעילה. אך עתה היה על עסקי עצמו אם ימסר ביד שאול. ולכן פה כתיב אפוד ירד בידו להעירנו ששאל באו"ת כמו מלך דמעת שנמשח משמואל הע"ה דין מלך יש לו. וגם להודיע משפט או"ת דמשיב בסדר ואינו משיב אלא דבר אחד ששאל היסגירוני אם ירד ואינו כסדר והשיב ירד לבד כמשז"ל ואמטו להכי הכא כתיב אפוד ירד בידו להעירנו שנסתכל יפה בענין ועיין בסמוך:

פסוק ז

ויוגד לשאול וכו'. יש מי שפירש דלכן סמך אפוד ירד בידו ויוגד לשאול לומר דהוגד לו שהוא שואל באו"ת וסבר דחוטא כמו שאמר דואג דאין נשאלין אלא למלך ובעבור זה ימסר בידו וכמ"ש נכר אותו אלהים בידי:

פסוק יז

ואתה תמלוך על ישראל ואנכי אהיה לך למשנה. אפשר לרמוז במ"ש הרמ"ע ז"ל בספר גלגולי נשמות משם מהר"י סרוק ז"ל כי דוד הלל ויונתן שמאי וז"ש בדוד וה' עמו ואמרו רז"ל שהלכה כמותו בכל מקום וכן בהלל ושמאי הלכה כבית הלל וז"ש רז"ל ע"פ יודע נגן ואיש חיל דבכל דבר היה אומר יונתן בני כמוהו וכשא"ל הלכה כמותו חלשא דעתיה דלא הוה ביה עכ"ל. ובזה ניחא דכשם דדוד היה עניו שהיה מרכבה לשכינה וז"ש וה' עמו ואמרו שהלכה כמותו בכל מקום. ולכך הלל עניו והלכה כמותו ובית הלל נהגו כמו הלל והלכה כמותם. ובזה א"ש כי יהונתן הוסיף ה' בשמו כי הוא שמאי מצד הגבורה וכן ה' רומז למלכות שבה הגבורות. ודוד הלל מצד החסד וכן הוסיף יוד שהוא בחינת זכר בחינת חסדים. וגם מ"ש יונתן אתה תמלוך ואני אהיה למשנה נתקיים כי דוד הלל נשיא ויונתן שמאי אב בית דין משנה לנשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו:

פסוק כב

כי אמר אלי ערום יערים הוא. פירוש כי כשהיה עמדי היה אומר אלי שהיה עושה ערמות ותחבולות לפלשתים והואיל וכן מנהגו ודאי עתה יוסיף ערמות ולכן הזהרו לדעת מקומו אל נכון. מפרשים:

פסוק כז

ומלאך בא אל שאול לאמר מהרה ולכה וכו'. פירש"י ז"ל מלאך ממש. וכן דעת קצת מרז"ל ואפשר דזה רמז תיבת לאמר כלומר ומלאך מן השמים בא בשביל אמירה אחת דהיינו מה שאמר שמואל שדוד יהיה מלך. ועתה כמעט שנפל בידם לכן הוכרח המלאך לבא להצילו:

פסוק כח

על כן קראו למקום ההוא סלע המחלקות. אפשר דהכונה באמרו על כן כי הנה יש כמה טעמים לקרותו סלע המחלקות או כי בסלע ההוא נפרדו שאול ואנשיו מדוד ואנשיו. או כי אח"כ כשדוד ואנשיו עוברים בסלע דוד הע"ה ואנשים שהיו עמו במעשה הזה היו מברכים שעשה נס במקום הזה ויתר אנשים שלא היו אז לא היו מברכין וז"ש סלע המחלקות. אך העיקר שאנשי שאול היו חלוקים יש מהם אומרים עתה דוד בידינו נקחנו ויש אומרים מלחמת ישראל קודמת ושאול הכריע ללכת וז"ש וישב שאול מרדוף אחרי דוד וילך לקראת פלשתים והוא הנס הגדול שהכריע שאול כן. ועל כן בעבור זה נקרא סלע המחלקות וז"ש על כן כי זהו עיקר הטעם. ויוכללו גם שאר טעמים כי כל הדעות ישנם ברז"ל:

פרק כד

פסוק א

ויעל דוד משם. כיון שנעשה לו נס במקום ההוא עלה ונתעלה במעלה משם. הרב כלי יקר משם רש"י ז"ל ואינו בפירוש רש"י שלפנינו:

פסוק ב

ויהי כאשר שב שאול מאחרי פלשתים. פירוש שלא היו פלשתים אז ללחום כי אם מאת ה' היתה זאת שפשטו פלשתים כדי שיחזור שאול מאחרי דוד ולפי האמת לא נלחם שאול עם פלשתים וז"ש ויהי כאשר שב שאול מאחרי פלשתים דהיינו שהלך אחריהם ולא נלחם בם ועם כל זה שראה לא הרגיש דזה היה להציל דוד ובפרט למ"ד שנחלק

הסלע ולא שת לבו להבין הדברים ולהסתכל במעשה ה' כי נורא הוא. וחזר לרדוף עוד אחר דוד. הרב כלי יקר ז"ל:

פסוק ה

ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל וכו'. אפשר לרמוז במ"ש רז"ל והביאו רש"י ז"ל לעיל סימן ט"ו שאמר שמואל הע"ה לשאול הע"ה כאשר חזק בכנף מעילו ויקרע קרע ה' את ממלכות ישראל וכו' דמסר לו סימן מי שיכרות כנף מעילו הוא ימלוך תחתיו והוא שאמר לו שאול לדוד ביום שכרת את המעיל ידעתי כי מלוך תמלוך עכ"ד רש"י ז"ל. וזה רמז ויקם דוד קימה היתה לו ונתפרסם שהוא מלך שנתקיים הסימן שאמר שמואל הע"ה דהיינו ויכרות את כנף המעיל וכו' והיכא דאיכא למדרש דרשינן:

פסוק ז

אם אעשה את הדבר הזה לאדוני למשיח ה'. פירוש לאדוני כי הוא חמי ואני חייב בכבודו וזהו לי בפרט. למשיח ה' לכלל ישראל. מפרשים. וכתבו עוד כי מצד שהוא חמיו אינו הורגו אבל יכול היה לעשות בו פצע וחבורה אך מצד שהוא משיח ה' לא יעשה לו שום דבר עכ"ד:

פסוק יא

ואמר להרגך ותחס עליך. אמרו בפרק הרואה צניעות שהיתה בך היא חסה עליך והקשה הרב הגדול מהר"י חאגי"ז ז"ל בספר קרבן מנחה סימן ת"ט דהא אמרינן דיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו וכיון שהיה דוד הולך ובורח ומתחבא מה צורך היה שם להורגו עד שהצניעות הצילו והרב נדחק לתרץ עש"ב. והנה יש מי שסובר דלגבי נרדף עצמו אין לדקדק אם יכול להצילו באחד מאבריו כמ"ש הרב משנה למלך בסוף ה' חובל שכן כתבו ז"ל וכן מוכח מדברי הרא"ם ז"ל פרשת וישלח. איברא דמדברי רש"י פרק בן סורר מוכח להפך. אמנם כתב הרב שבות יעקב בח"ב סימן קפ"ז דבמוחזק ולגבי נרדף אין לדקדק ביכול להציל באחד מאבריו וה"ט דין בא במחתרת שעשה מעשה ע"ש והכא דשאול ציוה להרג לכהנים פ"ה איש הו"ל כמוחזק ועל זה אמרו הבא להורגך השכם להורגו והן לו יהא דעתה דוד הוא בורח ונחבא מ"מ כמה פעמים כפשע בינו ובין המות לולי ה' עזרתה לו ובהא היה יכול להורגו וכמו שאמרו רז"ל:

ואומר לא אשלח ידי באדוני כי משיח ה' הוא. אפשר לומר כפי דברי המפרשים שכתבתי בסמוך דמצד שהוא חמיו לא יהרגנו אבל היה עושה פצע וחבורה אך מצד היותו משיח ה' לא פגע בו יד. וז"ש לא אשלח ידי באדוני חמי אפילו במכה ופצע כי משיח ה' הוא ומטעם שהוא משיח ה' לא שלחתי ידי כלל:

פסוק יב

ואבי ראה גם ראה. אמרו רז"ל מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו א"ר יהודה אבי ראה אמר לשאול גם ראה אמר לאבנר ורבנן אמרי אבי ראה אמר לאבנר דהיה אב בתורה גם ראה לשאול עכ"ל ומוכח דרבנן דדרשי אבי ראה לאבנר סברי דאינו חייב בכבוד חמיו ולכאורה קשה על הטור בי"ד סימן ר"מ שכתב חייב אדם בכבוד חמיו דכתיב ואבי ראה גם ראה וכתב מרן בבית יוסף דכתיב אבי ראה גם ראה דוד אמר הכי לשאול וקרי ליה אביו מפני שהיה חמיו עכ"ל דהרי רבנן פליגי ודרשי אבי ראה לאבנר. והרב בית חדש כתב דס"ל להטור דגם לרבנן יש לכבדו מיהא בקימה והדור ומדאמר גם ראה אלמא שסמכו במקצת לכבוד אב עכ"ד וזה דוחק גדול לומר דמ"ש הטור דכתיב ואבי ראה גם ראה כונתו ללמוד מדכתיב גם ראה שסמכו במקצת לכבוד אב לא תוכל האר"ש שאתו. ובודאי דברי הטור מוכיחין דלמד מדקרי דוד הע"ה לחמיו אבי וכמ"ש מר"ן ז"ל בבית יוסף. ויש להרגיש על הרב ב"ח איך לא העיר על מרן דכפי דבריו הטור פסק כיחידאה ושביק רבנן דלרבנן אבי קאמר לאבנר. ואני הדל בברכי יוסף יישבתי דברי הטור ע"ש ועתה אומר באופן וסגנון אחר בס"ד. והוא דהטור סמך על המכילתא בפרשת יתרו על פסוק וישתחו וישק לו. ושם נאמר וישתחו משה לחמיו מכאן אמרו שיהא אדם נוהג בכבוד חמיו עכ"ל וכן הביא הגירסא בילקוט. וסבר הטור דבריתא דמכילתא אתיא דלא כרבנן דמדרש דדרשי אבי ראה לאבנר אלא לשאול קאמר. ומיהו לדעת המכילתא לאו בכבוד אביו אמנם כיון דחייב בכבוד חמיו קאמר לו ואבי ראה. וכך פסק הטור דבריתא סתמית היא במכילתא ומה גם דסברת רבנן דמדרש דדרשי דקאמר אבי ראה לאבנר גם ראה לשאול אינה מתישבת דאיך דוד הקדים אבנר לשאול ודוק הטב כי קצרתי. ויש מי שפירש ואבי ראה גם ראה כי אעפ"י שבאת אלי כמה פעמים להמיתני והיה מותר להרגך כדין הבא במחתרת אני נהגתי עמך כדין האב הבא במחתרת על בנו שאסור להרגו שאינו בא על עסקי נפשות וסתם אבא רחים על ברא ואני נהגתי עמך כדין זה. הגם שאינו כן ולבי ולבך ידעי:

פסוק יז

הקולך זה בני דוד. פירוש אתה תפיש חבלא בתרי רישין דאתה שואל נקמות ואתה אומר ואבי ראה וזהו התמיה הקולך זה שדברת קשות. ואתה בני דוד שאמרת ואבי ראה.

וישא שאול קולו ויבך. על הריגת נוב עיר הכהנים כי דוד אינו שונאו ומבקש רעתו והרגם שהחזיקו יד שונאו. מפרשים:

פסוק כא

הנה ידעתי כי מלוך תמלוך. אמרו רז"ל דסימן זה מסר לו שמואל הע"ה דאשר יכרות כנף מעילו הוא ימלוך ועתה שראה שדוד הע"ה כרת כנף מעילו ידע כי הוא ימלוך וה' הזמין בפיו לומר כי מלוך תמלוך שבתחילה ימלוך על יהודה ושוב ימלוך על כל ישראל: **וקמה בידך ממלכת ישראל**. אפשר דרמז לו דהוא מוצלח בכח שם הק"ם משם ע"ב שהוא טוב להצלחה ולהקים המזל כידוע וזה רמז וקמ"ה. ביד"ך רמז שיש לו י"ד עתים טוב וגם הסוד שפירש בתקוני הזהר הקדוש על פסוק ודוד מנגן ביד. ועוד רמז שיזכה ליחד הדודים בכח קימת חצות וזה רמז וקמה בידך ממלכ"ת ישרא"ל סוד סוכת דוד היא תקום וא"ש ההי"ב:

פרק כה

פסוק ג

והוא כלבי. פירש הרב מהר"י די שיגוביא ז"ל דיש להעיר אמאי דוד הע"ה לא בדיק בשמיה נבל. ולז"א והוא כלבי שבא מכלב וכשם דכלב השם שלו אינו נאה ומעשיו טובים מאד. ואם כן גם זה אין להשגיח בשמו. ומעשיו טובים כפי עושרו:

פסוק ו

ואמרתם כה לחי. פירשו בזהר הקדוש דמילין לצד עילאה ימלל ליחד כה שהיא השכינה לחי יסוד וכו'. והא תניא דמסייע לרש"י ז"ל בגיטין דף ס"ב דפירש דרב כהנא אמר לגוי שלמא למר ולא היה מתכוין לברכו אלא לבו היה לרבו. והתוספות כתבו על זה צ"ע שלא יהא בזה גונב דעת הבריות. והרב באר שבע ז"ל בתשובה סימן נ"ט סייעיה לרש"י מנדרים דף ס"ב דשרי לומר עבדא דנורא ופ"ק דע"ז אמר נאמן עלי הדיין ע"ש. ואשכחן מרגניתא דברי הזה"ק בח"א דף קע"א וח"ב דף כ"ג דקאמר כדברי רש"י ז"ל:

פסוק י

רבו עבדים המתפרצים וכו'. פירש בספר פרח לבנון דכונת אומרו המתפרצים היינו שאומרים שהם באים מפרץ וראויים למלכות:

פסוק טז

חומה היו עלינו וכו'. כלומר ומדינא חייב לשלם דמטי הנאה בממונו דאי אפשר בלאו הכי חייב לשלם כמו שהוכיח הרב מחנה אפרים ז"ל ה' נזקי ממון סימן ב'. עש"ב:

פסוק יז

והוא בן בליעל מדבר אליו. אפשר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דאביגיל קראתו בליעל גימטריא בלעם שהיה גלגול בלעם עכ"ד וידוע מ"ש רבינו האר"י זצ"ל שבגלגול ראשון נקרא אב והשני נקרא בן וז"ש הנער והוא בן בליעל פירוש בן גלגול שני בלעם גימטריא בליעל וא"ש בן בליעל כלומר גלגול בלעם:

פסוק כא

אך לשקר שמרתי וכו'. פירוש אני לא שאלתי ממנו מתנת חנם כי מן הדין חייב לשלם דהעושה טובה לחבירו או פעולה חייב לשלם שכרו כמ"ש מור"ם בהגהה בח"מ סימן רס"ד והיינו טעמא שקבל דוד הע"ה מה שהביאה אביגיל הגם דאין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט ואם הבעל מוחה אין מקבלים כלל. אמנם הכא היה חייב נבל לשלם ועמ"ש בספר חסידים סימן שט"ו:

פסוק כה

כשמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו. פירוש לא תסבור דאין ראיה מהשם על דרך כלב כמש"ל לא כי כשמו כן הוא נבל ונבלה עמו. א"נ דזמנין אף מי שהוא כילי איזה פעם יהיה לו איזה נדיבות. והוא לא כן אלא נבלה עמו תדיר ואמרה נבלה עמו שפרה ורבה כנקבה והוא מוסיף תמיד בכליות:

פסוק כו

אשר מנעך ה' מבא בדמים. אביגיל הצדקת תלתה הדבר בה' כי הכל ממנו מרוב חסדיו אך דוד הע"ה אמר אשר כילתני מבא בדמים נתן לה את השבח דמגלגלין זכות על ידי זכאי. ורז"ל אמרו פ"ק דמגילה דם נבל ודם נדה. והקשה הרב מהר"ר לוי ן' חביב ז"ל בתשובה סימן קכ"ו נשאל אמאי רז"ל לא דרשו דמו ודם זרעיותיו כמ"ש קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו וע"ש מה שתירץ. ועטרת ראשי אבא מארי ז"ל תירץ כי בפסוק קול דמי אחיך א"ש דבתיבת דמי מעורבים דמו ודם זרעיותיו אבל הכא אם איתא הי"ל מבא בדמיו אבל השתא דקאמר מבא בדמים משמע שהם דמים נפרדים וחלוקים ולכן דרשו דם נבל ודם נדה ועיין בקונטריס פני דוד פרשת בראשית:

פסוק כז

אשר הביא שפחתך לאדוני. פירש רבינו האר"י זצ"ל דאמרה לשון זכר והענין בקצור דבא לבן בנבל ולפי שעבד יעקב ללבן בא ההוא רוחא דיליה דיהב בלאה באביגיל ונשאת לנבל לעבוד אותו ולזה אמרה הביא שפחתך לרמוז ששרשה זכר זהת"ד בקצור:

פסוק כח

שא נא לפשע אמתך כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן וכו'. אפשר דכיונה לומר דהגם דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול דרשינן טעמא דקרא שתהא אימתו עליו ועתה לא שייך דעדין שאול קיים ומוכרח לדרוש טעמא דקרא דהוא בא מרות המואביה ומוכח דידרוש טעמא דקרא על דבר אשר לא קדמו ואין דרכה של אשה לקדם ובזה הותר לבא בקהל דדרשינן טעמא דקרא וז"ש ועתה שעדיין לא נתפרסמה מלכותך שא נא מחול עתה פשע אמתך דדרשינן טעמא דקרא שתהא אימתו עליך ולא תימא דאין לדרוש טעמא דקרא. כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן אין בית אלא אשה ומוכרח לדרוש טעמא דקרא כמדובר ועל זה השיב לה דוד המלך וברוך טעמ"ך רמז על טעמא דקרא ועיין בקונטריס ראש דוד דף ע"ט באורך. ועוד פרפרת בשם הגדולים ח"ב ריש דף פ"ט בס"ד:

פסוק כט

והיתה נפש אדוני צרורה וכו'. עיין ענין נחמד למר זקנינו הרב חסד לאברהם ז"ל הבאתיו אני עני בקונטריס ראש דוד דף ס"ו ע"ג בס"ד:

פסוק לא

ולא תהיה זאת לך לפוקה. אמרו רז"ל דא"ל השמעי לי והשיבתו ולא תהיה זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע. ודייק לישנא מעשה דבת שבע כלומר דבת שבע היא מותרת דגט כריתות היה לה ולא שמש אוריה בה אבל המעשה וסדר לקיחתה לא היה בסדר נכון:

וזכרת את אמתך. רמז לה שישאנה כמשז"ל כי דוד היה אדה"ר והיתה ביד הנחש נבל כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל:

פסוק לב

ויאמר דוד לאביגל. פירש רבינו האר"י זצ"ל שנמשכת מיעקב אע"ה שעשה הגל עם לבן וזהו אבי גל:

פסוק לה

ראי שמעתי בקולך ואשא פניך. אפשר דרך הלצה שרמז לה ראי שמעתי בקולך שאמרת וזכרת את אמתך ואש"א פניך לשון נשואין ובחכמה יסד אר"ש דמשתמע לתרי אנפי אשה ואשא פניך כמשז"ל ויתן לך דהוי"ו מולדת תיבה כיוצא בה:

פסוק לו
כמשתה המלך. שלא חיסר כלום וכאלו לא נתנה כלום אביגיל ולהגיד כליותו שהגם שהי"ל משתה גדול כמשתה המלך לא הי"ל לב לתת שום דבר. ולב נבל טוב עליו ולא היה מצטער במה שאוכלים על שלחנו מפני שהיה שכור מאד ולא היה מרגיש:

פסוק לז
וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן. קשה דהול"ל ויהי לאבן אך הכונה כי כל החוטא בפיו בסוף מתגלגל בדומם ובלעם בפיו חטא ונתגלגל תחילה באבן דומם ונבל הוא בלעם וביאר הטעם שמת לבו בקרבו ולא דיבר סרה נגד דוד כי זכרה נפשו מה שתחלה נתגלגל והיה לאבן בעבור זה. רבינו האר"י זצ"ל בספר לקוטי תורה הנדפס. ויש לצרף לזה דמה שלא דיבר אחת היתה שהוא היה לאבן. ועוד דמזליה חזי הנה מיתת"ו ויהי כעשרת ימים וכו':

פסוק מא
ותקם ותשתחו אפים ארצה וכו'. אפשר ותקם קימה היתה לה שיצאת מיד הנחש איכו השתא מעלנ"א אית לה עמדה ונשאת למלך כי לו אד"ם הוא. ותשתחו אפים ארצה השתחואה לפני ה' אשר גמלה כרחמיו. ותאמר הנה אמתך לשפחה וכו' כאלו מדברת עם דוד עצמו:

פסוק מג
ותהיין גם שתיהן לו לנשים. כי גם אחינועם היא נפלאת בשכל ויראת ה' כאביגיל ותיבת גם רומז למיכל החביבה עליו ושתים זו אחריה רעותיה. כלי יקר:

פסוק מד
ושאול נתן את מיכל בתו וכו'. דסבר דקדושי דוד היו טעות כמו שאמרו רז"ל ופלטי שמר עצמו וחש שהיא אשת איש ולא נגע בה כמו שאמרו רז"ל ותימה על איזה מהמפרשים שעלה על לבו לומר נגד רז"ל שלא נתנה לפלטי אלא לשומרה והרב כלי יקר האריך בזה ובתוך דבריו כתב דהחזירה דוד דרוח ה' דיבר בו דפלטי לא נגע בה. ובזה יש להשיב דאין אדם נאמן על ידי עצמו ואשתמיטיתיה תשובת הרשב"א סימן יוד שכתב דע"פ נביאים ידע דפלטי לא קרב אליה ואין כאן מקום להאריך בזה וכבר אני עני כתבתי במקומות אחרים בס"ד. ואגב רהטאי ראיתי לרד"ק שכתב דדוד נתן גט למיכל ומסר מודעא והאריך בזה. וזה ימים שראיתי בגלגולי נשמות שקבל הרמ"ע ז"ל ממהר"י סרוק ז"ל בתחילת מערכת האלף שכתב כן ואני בעניי כתבתי בקונטריס דבש לפי מערכת דל"ת דמהש"ס והמדרש מוכח שלא היה גט. ועתה נראה דמהר"י סרוק ז"ל סמך על רד"ק ז"ל. ואם הוא

כן תימה על הרמ"ע ומהר"י סרוק ז"ל דשבק דברי רז"ל בש"ס ובמדרשים. ועמ"ש הרב כלי יקר ז"ל:

פרק כו

פסוק א

הלא דוד מסתתר וכו'. לא אמרו בפירוש שיבא לתופסו ועליהם להסגירו כי יראו לנפשם שמא יאמר שכבר נשבעו שניהם ודוד גלה צדקתו שהוא אהובו וא"כ בנפשם דברו להסית לשאול לעבור על השבועה והם מחרחרי ריב וחייבים עונש. לכן אמרו לשון סתום שאם יכעוס עליהם יאמרו שכונתם שדוד מסתתר לארוב על פלשתים שהם שנאי המלך. ואם ידבר להם בנחת וניכר שרצונו הוא לרדוף אחריו יאמרו כי לזה באו לבשרו. מפרשים:

פסוק ו

מי ירד אתי אל שאול וכו'. היה בטוח דוד כי לא ימסר בידו דמלבד עון נוב עיר הכהנים החמור מאד ונפש הכהנים מקטרגים עליו ושואלים נקמה. עוד זאת יתירה שעבר על השבועה שנשבע שלא להרע לו ולכן אמר אל שאול ולא נתן עליו הוד מלכות. אל המחנה כי גם השרים ידם במעל שלא מיחו בענין נוב וגם עתה הי"ל כמתק ודשן לומר לו שלא יעבור על השבועה:

פסוק י

כי אם ה' יגפנו. כי בעונות מתהפך מדת רחמים למדת הדין וזה ה' מדת רחמים יגפנו. או יומו יבא וישארו כל העונות להענישו אחר מיתה. או במלחמה שהסט"א מקטרג בשעת הסכנה:

פסוק יב

ויקח דוד את החנית ואת צפחת המים. לרמוז כי ה' סר מעליהם וכלי זיינם לא יועילו וצפחת המים כי גם מזונותיהם מועטים כי קרוב יום אידו:

פסוק יט

אם ה' הסיתך בי. אפשר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דנפש דוד עתה היא פעם ראשונה שיצאה מבין הקליפות וז"ש אם ה' מדת רחמים הסיתך בי כי ע"י יסורין אלו תזדכך נפשי מזוהמתה. ירח מנחה שהקרבנות מכפרים. ומתקרבים כחות העליונים. וממילא יתפרדו הקליפות:

פסוק כא

הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאד. אפשר כפי סברת מ"ד דבתחילה האדם עושה עון ואח"ך חוטא בשוגג וחייב גם על השוגג כי קי"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב וזש"ה נפש כי תחטא בא האות כי כבר מעלה מעל במזיד. וז"ש הסכלתי במזיד ועי"ז ואשגה הרבה מאד:

פרק כז

פסוק ב

ויקם דוד ויעבור. אפשר דבזה הורה ענותנותו דגם שראה בעיניו כי ה' עמו ואתרחישו ליה נסים עכ"ז היה ירא שמא חטא. וזהו ענוה יתירה לכן כתיב ויקם דוד שקימה היתה לו להיות עניו ושלא להחשיב עצמו ולירא מה' תמיד:

אל אכיש. הגם שקודם ברח מאכיש עתה שנתפרסם דשאול רודף אחריו וחושב אותו למורד ומה גם כי עתה בא עם שש מאות איש דזה מורה כי יש לו חיל למרוד בשאול לכן עתה בא אל אכיש. ואפשר שזה אחר ולכך כתיב בן מעוך שאינו אכיש שברח ממנו שהיה אחיו של גלית. מפרשים:

פסוק ג

ושתי נשיו אחינעם היזרעאלית ואביגיל אשת נבל הכרמלית. הקדים אחינעם שלקחה בתולה ולא הי"ל בעל אחר משא"כ אביגיל שהיתה בתחילה אשת נבל. כלי יקר. ואפשר דנודע דאביגיל היא חשובה מאד שהיתה בעלת שכל ויפת תואר ונביאה והצילתו מבא בדמים ואי הוה כתיב אביגיל ואחינעם לא ידענו שאחינעם חשובה גם כן לכן הקדים אחינעם לומר שהיא חשובה הרבה. כי לאביגיל אין צריך ללמד שהיא חשובה. ואמר אשת נבל דזה חשיבותה שהיתה ביד הנחש וניצולה ונתעלית להיות אשת מלך חסיד והוא אדה"ר כמש"ל מיסוד רבינו האר"י זצ"ל:

פסוק ד

ויוגד לשאול כי ברח דוד גת וכו'. אפשר שהמגיד לשאול למצוא חן בעיניו אמר לו שהוא מגיד לו דבר חכמה וזהו ויגד כמשפט לשון הגדה כמ"ש בזהר הקדוש. וכונתם דאע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי שאין לו תקומה ורגלוהי דאיניש אינון ערבין ליה כי שם יהרגוהו בשנאתם אותו שהרג גלית. ובזה נחה דעתו של שאול. ולו חכמו ישכילו כי אדרבא דוד גת גימטריא זית לרמוז שיהיה כזית רענן ויהי כזית הודו. גם אכיש גימטריא

שאל והוא שאול חסר וי"ו דאות וי"ו מורה חיים כי הן בעון קרב מיתת שאול כי הן מחסור אות וי"ו:

פסוק ו
את צקלג. אפשר רמז כי עיר צקלג גימטריא תק"ב שהם שני חיי האבות עם הכולל לומר כי מגן אבות בעזרו:

פסוק ז
ימים וארבעה חדשים. העיקר כמו שבאר רש"י ז"ל וכדמוכח מרז"ל שהם ארבעה חדשים ושני ימים:

פסוק י
אל פשטתם. כמו אן פשטתם. מפרשים. ולדעת מי שפירש לא פשטתם היום כלומר לא עשיתם מאומה א"ש תשובת דוד על נגב יהודה וכו' כונתו שבאלו לא פשטו. ומן השמים שמו בפי אכיש לשון זה כדי שישיב דוד דברי אמת ואכיש לא הבין:

פרק כח

פסוק ז
בעלת אוב בעין דור. אמרו רז"ל שהיתה אשתו של צפניה אמו של אבנר וכתבו המפרשים שלמדה זה על דרך הסנהדרין שהיו יודעים כשפים לא לעשות מעשה והאריכו בענין זה:

פסוק ח
ויבואו אל האשה לילה. אמרו במדרש וכי לילה היה אלא נדמה להם העולם ללילה פירש הרב ברוך ברזילי דקשיא ליה דלית חרשיא מהניין בליליא וז"ש וכי לילה היה ומשני דיום היה אלא מתוך צערם נדמה להם ללילה:

פסוק יב
ותרא האשה את שמואל וכו'. הרדב"ז בתשובות שנדפסו מחדש בעיר פירדא סימן תרמ"ב נשאל בזה והשיב וזה תורף דבריו בקצור. כח הבעל אוב הוא להכניס כח מכחות הטומאה בגוף המת והוא מספר לו עתידות קרובות ששומעין מהכרוז. והנה גוף ואברי הנביא או הצדיק הם כסא לקדושה עליונה ואף אחר מיתתן הגוף יש בו קדושה רבה. וכאשר שאול שאל לבעלת אוב להעלות שמואל ועשתה פעולותיה להכניס בגוף שמואל כח מכחות הטומאה וראה הקב"ה שהיה הכח ההוא מזומן להכנס בגוף הטהור רמז לנשמתו של שמואל שתכנס לגוף לא בכח הבעלת אוב ח"ו אלא במצות הקב"ה וז"ש

אלהים ראיתי עולים שהוא דבר קדושה ולא כשאר עולים. זהת"ד בקצור נמרץ ע"ש באריכות:

פסוק יז

ויתנה לרעך לדוד. פירש רש"י ז"ל ובחייו לא הזכיר לו שמו אלא ונתנה לרעך הטוב ממך לפי שהיה ירא ממנו. והקשה הרב המוסמך מהר"ר חיים אבואלעפיא ז"ל (זקנו של הרב מופת הדור מהרח"א זלה"ה) שהרי כשא"ל לרעך הטוב ממך היה כשחזר שאול מעמלק. ואחר זה שלחו הקב"ה אצל ישי וחשב שמואל שהוא אליאב עד שבא דוד וכו' כמפורש בכתוב וא"כ בשעה שאמר שמואל לשאול לרעך הטוב ממך לא ידע שמואל מדוד כלל ואחר זה לא ראה שמואל פני שאול כדכתיב ולא יסף שמואל לראות שאול עד יום מותו. והיא קושיא עצומה ואפשר לומר בדוחק דהיה אומר לו בן ישי סתם. או כונתו דמטעם המורא דדרך טבע יש לירא לכך הקב"ה לא אמר לו בפירוש תכף דוד והיה אומר לשאול אך הקב"ה אינו רוצה לשנות הטבע ולכך לא גילה בתחילה לשמואל ועיין ויקרא רבה פרשה כ"ו ובשוחר טוב מזמור מ"ז ומדרש שמואל ודוק כי קצרתי:

פרק כט

פסוק ד

ויאמרו לו שרי פלשתים. הגם דכתיב ויקצפו עליו שרי פלשתים חזר לכתוב ויאמרו לו שרי פלשתים אפשר דאי הוה כתיב ויקצפו עליו שרי פלשתים ויאמרו לו. לא הוה מוכח דכל שרי פלשתים אמרו לו ולכך חזר וכתב ויאמרו לו שרי פלשתים לומר דבין בקצף בין באמירה היו כלם שוים א"נ אפשר דאי הוה כתיב ויקצפו עליו שרי פלשתים ויאמרו לו השב את האיש היה אפשר דמתוך כעסם אמרו לו כך. להכי כתיב ויקצפו עליו שרי פלשתים. ואחר הקצף בישוב הדעת ויאמרו לו שרי פלשתים אמירה רכה ועצה טובה. וזה חסד ה' על דוד וגלגל הדבר שלא ימצא במלחמה מכמה אנפי ואתיא מכללא שכבר נגזר על שאול ועל בניו וכשידעו ישראל שהיה דוד במלחמה שמא איזה אנשים יחשדוהו שהיה בידו להציל ולא הציל או ח"ו סייע לפלשתים:

השב את האיש וישוב אל מקומו אשר הפקדתו. כלומר תסגי החזקה שאתה מוחזק בו לשבת אל מקומו אבל זו החזקה אינה מספקת לילך למלחמה כי במה יתרצה שיתכפר לו עונו שמרד בשאול הלא בראשי וכו' ואפילו תימא כי הוא שונא גמור לשאול ויהיה בעזרנו הלא זה דוד אשר יענו וכו' ואם אנו ננצח יאמרו כי הוא נצח המלחמה ויהיה חסרון לנו. מפרשים:

פסוק י
ועתה השכם בבקר וכו'. פירוש צריך שתזדרז ולא תפציר כי אם תסרב יאמרו הסרנים שהאמת אתם כי להציל שאול באת. מפרשים:

פרק ל

פסוק ה
ושתי נשי דוד נשבו וכו'. כלומר שעמלק היה לו שמחה גדולה ששבו שתי נשי דוד המה מלכות. וגם רמז הכתוב דהגם שהיו יפות תואר לא היה להם שום רע כי אם שנשבו לבד ולא התעללו בהן ח"ו. מפרשים:

פסוק ו
ותצר לדוד מאד. מלבד צרתו על נשיו וכל אשר לו בכל צרת אנשיו עוד צר לו מאד כי אמרו לסקלו שהוליכם אצל אכיש ללכת למלחמה וזה גרם שבא על העיר עמלק בטח וישבו הכל:
ויתחזק דוד בה' אלהיו. אפשר שהכיר בחסד ה' שלא רצו הסרנים שילך למלחמה וחזר שאם היה הולך אז היה נאבד הכל וז"ש ויתחזק דוד בה' מדת רחמים שהכיר בחסדיו יתברך:

פסוק יח
ויצל דוד את כל אשר לקחו עמלק ואת שתי נשיו הציל דוד. אמר ויצל דוד לומר שהיה בזכותו כי רב הוא ונוסף עוד אשר סבל מאנשיו אוכלי לחמו כי אמרו לסקלו ובענותנותו סבל מרורות ולכך זכה להציל הכל. ועוד הגיד הכתוב צדקתו ושלמותו שהיה חביב מה שלקחו מאנשיו יותר מנשיו החשובות והכשרות ובדעתו השלמה ביראת ה' ואהבת ריע נתן דעתו להציל אשר לאנשיו תחילה ואח"ך נשיו. ולהכי כתיב ויצל דוד את כל אשר לקחו עמלק שכולל נשים וטף של אנשיו וממונם ואחר זה שתי נשיו. או כלך לדרך זו דלרוב חשיבותם הזכירם בפרטות:

פסוק כ
ויאמרו זה שלל דוד. כי הוא קנאו ואין לשום פלשתי או מיהודה ששללוהו ליקח שום דבר מאשר לו:

פסוק כא
ויגש דוד את העם וישאל להם לשלום. גם זה מרוב שלמותו שהקדים להם שלום טרם שישאלו הם אשר לשלומ"ו. מפרשים:

פרק לא

פסוק א
וינוסו אנשי ישראל. דמזלייהו חזי כל הצער הגדול וגזרות רעות על כן נסו לנפשם:

פסוק ב
את יהונתן ואת אבינדב ואת מלכי שוע. אבל איש בשת ברח עם אבנר. מפרשים:

פסוק ג
ותכבד המלחמה אל שאול וכו'. מגיד הכתוב צדקתו כי הגם שראה שנסו ישראל וראה מיתת בניו לא נס וקבל המיתה על עצמו לזכות לעולם הבא כמו שאמר לו שמואל הנביא עליו השלום מחר אתה ובניך עמי במחיצתי:

פסוק ח
וימצאו את שאול וכו'. והכירו שהוא המית עצמו. לכן כרתו ראשו להתפאר שהם הרגוהו ושקר ענו. מפרשים:

פסוק יא
וישמעו אליו יושבי יבש גלעד. ודאי הם עשו לכבוד ה' ומסרו עצמם להציל לפחות גופי שאול ובניו הן הן גופי תורה ומה גם דשאול הצילם מבני עמון: